

ASPECTE PRIVIND SITUAȚIA MINORITĂȚII GERMANE DIN JUDEȚELE CARAȘ ȘI SEVERIN ÎN ANII 1944-1948

Eusebiu-Marcel Narai*

Cuvinte cheie: *minoritate, germani, deportări, Caraș, Severin.*
Keywords: *minority, Germans, Caras, Severin.*

Germanii, colonizați în mare parte în secolul al XVIII-lea, sub forma celor trei *faze mari de colonizare* (carolină, tereziană și iozefină), au creat cele mai importante și complexe elemente social-economice de pe actualul teritoriu al Banatului. Administrația habsburgică a urmărit ridicarea nivelului cultural al regiunii, formarea unei mentalități europene. Șvabii s-au acomodat ușor în Banat, remarcându-se prin "personalitate", hărnicie, pricepere în meserii, bună organizare și toleranță în raport cu alte etnii, religii, limbi, obiceiuri și tradiții populare specifice Banatului. Germanii au conviețuit la marile sărbători ale românilor, ungarilor și sârbilor. Satele germane au fost mai numeroase în centrul și nord-vestul regiunii, în zonele miniere și forestiere montane. Aportul economic german în Banat este evident în privința canalizării râurilor, impactului asupra agriculturii (ferme-model), mineritului, siderurgiei, etc. Sistematizarea teritoriului este vizibilă și în prezent în majoritatea satelor germane, iar pe baza atelierelor și manufacturilor germane s-au construit numeroase fabrici, unele rămase ca întreprinderi bănățene de tradiție (de exemplu, Fabrica de bere din Timișoara)¹.

Cauze militare și religioase, determinate de necesitatea întăririi granițelor și crearea unei mase de populație catolică pe care să se sprijine monarhia habsburgică, au condus la o colonizare masivă a Banatului cu populație germană².

În prima perioadă a colonizărilor absolut toate coloniile germane și de alte neamuri aduse de austrieci au fost așezate în satele românești, alături de români, sau imediat după ce românii au fost evacuați forțat din satele lor și mutați în arealele deluroase, montane și mlăștinoase. Marile colonizări din Banat au început și s-au încheiat cu stăpânirea habsburgică.

Pentru întreg secolul al XVIII-lea, în funcție de numărul coloniștilor și de localitățile repopulate sau nou înființate, Șt. Manciușlea împarte așezarea sau colonizarea șvabilor în trei perioade specifice:

- a) colonizări realizate între 1711-1740;
- b) colonizări produse între 1740-1780;
- c) colonizări efectuate între 1780-1792.

Istoricul german F. Kräuter (1929) distinge tot trei perioade majore de colonizare în Banat:

- a) după 1722;
- b) după războiul austro-turc de șapte ani;
- c) sub conducerea lui Iosif II (după 1764).

Cel mai rar folosit a fost primul sistem, majoritatea satelor prezentând un maxim de populație din punctul de vedere al autorităților austriece. Al doilea sistem era incorect pentru români, populația autohtonă fiind deplasată de cele mai multe ori spre satele românești din zonele mai înalte. "Surplusul" de teren necesar satului a fost măsurat topografic și cedat coloniștilor. Se alegeau "așezările de pădure" ("Waldsiedlungen") ale băștinașilor români, așa-numitul "Überland" (surplus de teren) fiind atribuit coloniștilor³.

Administratorul habsburgic Hildebrand a preferat ultimul sistem, înființând numeroase comune noi. S-a constatat că doar după asocierea la domnie din 1764, când Iosif II este numit coregent sau Mitregent, respectiv asociat la domnie, colonizările au fost mai intense. În numai patru ani (1764-1767), au fost înființate 21 de sate, dar anul cel mai bogat în colonizări a fost 1771, când se construiesc 12 sate. În intervalul 1765-1785 sunt înființate 64 de localități, cu aproximativ 50.000 de coloniști.

La 1768, Clary de Altringen devine guvernatorul provinciei și efectuează o nouă împărțire a moșiilor coloniștilor, continuând opera de secare a mlăștinilor pentru obținerea terenurilor arabile, contribuind astfel la condiții mai bune de sănătate și de igienă a populației. Acțiunile de canalizare și de desecare continuă cu forță de muncă românească, și mai puțin germană.

* Universitatea de Vest Timișoara, Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Bulevardul Vasile Pârvan, nr. 4, e-mail: mnarai@yahoo.com.

¹ Remus Crețan, *Etnie, confesiune și opțiune electorală în Banat*, ed. a II-a, Timișoara, Editura Universității de Vest, (2006), 30-31.

² *Ibidem*, 71.

³ *Ibidem*, 72.

Colonelul Papilla precizează că în Regiamentul Valaho – Illir nu se puteau efectua colonizări, populația fiind suficientă numeric. În județul Caraș a predominat “regularea” comunelor, fenomen activ în anii 1784-1796. Perioada 1790-1848 se caracterizează nu atât prin numărul celor aduși, cât prin sporirea naturală a populației germane și mai ales prin migrațiile interne. Acest ultim fenomen a dus la o nivelare a numărului populației diferitelor sate și la întărirea elementului german în satele cu populație mixtă, în care germanii au pătruns prin forța lor economică. În Banat au fost așezați germani și în perioada dualistă, dar în măsură mult mai mică decât în secolul anterior⁴.

Începând cu anul 1890 are loc o puternică emigrare a germanilor din Câmpia Banatului spre Germania și SUA, fapt care a influențat scăderea numărului germanilor. Situația numerică și ponderea germanilor, la nivel de comitate, în anul 1900, indică o concentrare mai mare a acestora în Torontal și în Timiș.

La finele secolului al XIX-lea, din totalul populației Banatului (1,18 milioane de persoane), germanii reprezentau principala minoritate a provinciei (35,1%). Cea mai mare frecvență o înregistrau germanii din comitatul Torontal (47,5%), dar nu au fost în majoritate absolută în nici un comitat din Banat. În comitatul Arad au fost cel mai slab reprezentați (11,8%). Cu toate că au avut ponderea cea mai mare în Torontal, au fost mai concentrați în Timiș (circa 138.000 de persoane)⁵.

Repartiția pe direcția est-vest a germanilor în Banat este redată după cum urmează:

În anul 1900, în sudul *Culoarului Timiș* – Cerna orașul Orșova a reprezentat unica localitate cu majoritate germană. În 1733 sunt așezate primele familii de germani la Orșova. Prima colonie germană în zonă a fost Mullenbach (Schabendorf), sat construit în anul 1723; a dispărut în anul 1737, după incursiunile turcești. Prin modernizarea incipientă a stațiunii balneare *Băile Herculane*, în sec. al XIX-lea, sunt atrase circa 100 de familii de șvabi. În jurul anului 1900, germanii nu mai reușesc să dețină nici măcar majoritatea relativă a localității balneare, care a devenit mixtă: germano – româno – maghiară.

În arealul românesc Teregova – Brebu au fost create patru sate germane, respectiv *Brebu Nou*, *Gărăna*, *Lindenfeld* și *Sadova Veche*. În Gărăna și Brebu Nou germanii au sosit din Boemia în anul 1828. Din Sadova Veche, românii au fost mutați în Sadova Nouă (în anul 1830), fiind amplasați în locul lor germani din Brebu Nou și Gărăna. Lindenfeld era un sat pur german, deși, din punct de vedere numeric, au fost puțini (doar 261 de persoane). Localitatea Lindenfeld a luat ființă în anul 1827, cu populație de pemi (germani din Boemia). Alături de pemi, la 1833 sunt așezați și germani din Suabia. În comparație cu germanii din spațiul de câmpie, germanii din Boemia erau specializați în domeniul forestier

Numărul și frecvența germanilor, la nivel de comitate, în anul 1900

Nr. crt.	Comitatul	Populația totală	Germani Nr.	Germani %
1.	<i>Caraș-Severin</i>	443.001	55.256	12,5
2.	<i>Timiș</i>	359.156	137.859	38,4
3.	<i>Torontal</i>	201.679	95.795	47,5
4.	<i>Arad</i>	178.691	21.035	11,8

⁴ *Ibidem*, 72-74; despre colonizări pe larg vezi dr. Otto Greffner, *Șvabii (germanii) din Banat – o scurtă istorie*, Arad, f. e., (1994), 31, 38, 46, 48, Traian Simu, *Colonizarea șvabilor în Banat*, Timișoara, Tipografia “Banatul”, (1924), 5-51, Georg Hromadka, *Scurtă cronică a Banatului montan*, Oradea, Imprimeria de Vest R.A., (1995), 28, 30-43, Émile Botiš, *Recherches sur la population française du Banat*, Timișoara, f. e., (1946), 13-14, 16-19, Ioan Hătegan, *Populație și habitat în Banatul secolelor XVIII-XX*, *Acta M Napocensis* (în continuare *AMN*), Cluj-Napoca, 32 (II), (1995), 170-172, Erwin Josef Țigla (coord.), *Germanii din Banatul montan*, Reșița, Editura InterGraf, (2003), 19-24.

⁵ Remus Crețan, *op.cit.*, 74-75.

(Gărăna, Brebu Nou) și în creșterea animalelor (Sadova Veche, Lindenfeld)⁶.

Culoarul Caransebeș – Lugoj și valea Bistrei. Germanii colonizați în această zonă au fost specializați în domeniile siderurgic (Ferdinand), exploatare forestiere (Caransebeșul Nou) și roci de construcție (Rusca Montană). Primii germani au fost așezați în Caransebeș la 1721, alte valuri importante urmând abia în anul 1807 la *Ferdinand*, după înființarea “Uzinelor

⁶ *Ibidem*, 75.

de Fier”. Denumirea provine de la împăratul Ferdinand, satul fiind numit – din anul 1849 – Bemhegy, nume impus de maghiari după patronimicul generalului Iosif Bem. Nu trebuie omis că numele vechi al actualului oraș Oțelu Roșu este Bistra, așezarea fiind românească până la începutul secolului al XIX-lea. În *Caransebeșul Nou* au sosit două valuri succesive de germani: primul în anul 1814, cel de-al doilea – la 1837⁷.

Arealul Lugojului. Înființarea Lugojului German a determinat sosirea unor valuri succesive de coloniști germani în perioada 1718-1725. Localitățile Darova, Petroasa Mare, precum și Bethausen, situate pe valea Begăi, dispuneau de o majoritate germană încă din sec. al XIX-lea. Satul Nădrag, locuit în sec. al XVIII-lea de români și germani, primește un alt contingent de germani la 1866. Cu toate aceste eforturi de a amplasa forță de muncă de origine catolică, germanii au format doar o majoritate relativă. Petroasa Mare (sau Vecshaza, în documentele maghiare) a fost cea mai recentă colonie germană (perioada 1880-1890). În anul 1900, o frecvență ridicată a germanilor este întâlnită și în localitatea Sălbăgel (33%)⁸.

Depresiunea Făgetului nu avea în 1900 nici o localitate cu peste 500 de germani. În Făget (18,3% germani) infiltrările germane au început abia în perioada dualistă. În cartierele-colonii formate în jurul fabricii de sticlă din Tomești germanii dețineau doar un sfert din totalul populației localității⁹.

Banatul montan s-a caracterizat prin puține așezări întemeiate de germani (Steierdorf, Brezon, etc.); comunități importante de șvabi au fost, însă, amplasate în anumite localități românești și sârbești¹⁰.

Arealul Bocșa – Reșița. Anii de colonizare incipientă a germanilor în această zonă au fost corelați perioadei de colonizare carolină. La 1722 sunt așezați primii germani din Dognecea (Doknachka), iar în anii următori (1726-1740) sunt amintiți coloniștii din Ocna de Fier și Bocșa Montană (Deutsch Bogsan). Cei din urmă trebuiau să valorifice fierul și să producă mangalul necesar siderurgiei reșițene. Germanii din Tirol (germani tirolezi) sunt așezați la 1812-1814, iar în Surducu Mare au sosit muncitori germani la cariera de piatră. La Văliug, ca și la Gârâna, sunt așezați boemi specializați în munca

la pădure. În Reșița Montană și în Cuptoare – Secu germanii erau majoritari până pe la 1940¹¹.

Spațiul geografic Oravița – Anina, prin caracterul său minier, a atras populație germană încă din anul 1718. În 1900, numai două așezări umane aveau majoritate germană: *Steierdorfanina* (66,3%) și *Oravița* (52,7%). Germanii formau nuclee mărunte și în alte localități industriale și agricole importante (Sasca Montană, Oravița Română și Forotic, Ciclova Montană, Cacova și Vărădia), acoperind sub aspect geografic sectoare importante din Depresiunea Oraviței și Dealurile Tirolului. La minele de la Ciudanovița, populația germană a fost angrenată mai ales în funcții de conducere. Colonizările germane datează din timpul lui Carol VI, Oravița numărându-se printre cele mai vechi localități colonizate cu germani din Banat (1718). În perioada carolină, au fost aduși germani și în satele: Hauerdorf (Iertof), Ciclova Montană, Macoviște, Prostean (Broșteni) – 1720, respectiv Rusova – 1723. În 1724, sosesc transporturi de coloniști în satul Potoc, iar în anul 1725 în Petrilova¹².

Arealul montan sudic (dunărean) a fost sărac în elemente germane. Localitățile Moldova Nouă și Berzasca prezentau nuclee de circa 300 de germani, în anul 1900. În această zonă, colonizările habsburgice au avut loc astfel: 1721 – Bosheshena (Pojejena), 1722 – Moldova Nouă și Radimna, 1723 – Divici și 1724 – Liubcova. După 1730, această zonă s-a caracterizat prin puține contingente de coloniști, specificul acestei perioade fiind deplasarea unui mare număr de coloniști din centrele vechi în orașele sau târgurile unde erau mai numeroși. Migrația s-a produs și pe fondul neînțelegerilor cu populația sârbească din respectivele localități. Germanii din Hauerdorf au migrat în Oravița, iar germanii din Petrilova, Liubcova, Pojejena, Radimna și Potoc au fost atrași de orașul Vârșeț¹³.

Germanii din Banat sunt numiți *șvabi* întrucât cel mai important segment al acestei etnii provine din Suabia Bavareză și Wurttemberg. În general, ocupațiile de bază ale populației germane sunt cultura plantelor, creșterea vitelor, meșteșugăritul, activitățile în industrie, etc.¹⁴.

Este interesant de urmărit și *organizarea politică a șvabilor bănățeni* în perioada 1919-

⁷ *Ibidem*, 75-76.

⁸ *Ibidem*, 76.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, 76.

¹² *Ibidem*, 76-77.

¹³ *Ibidem*, 77.

¹⁴ *Ibidem*, 82-83.

1944. Astfel, cele două grupări politice ale șvabililor, "moderații" și "radicalii", alcătuite la începutul anului 1919, primii reticenți față de unirea cu România, iar ceilalți favorabili, au continuat să rămână separate. În cadrul adunării de la 10 august 1919 s-a discutat și despre activitatea Partidului Național German – Șvăbesc (*Deutsch – Schwäbische Volkspartei*). În mai 1920, "moderații", în frunte cu Kaspar Muth, au format Partidul Șvăbesc al Autonomiei (*Schwäbische Autonomie – Partei*), la care au aderat și Karl von Möller, dr. Iosif Gabriel, Peter Schiff din Partidul Național German – Șvăbesc. La 13 martie 1921 ambele partide au acceptat constituirea Comunității Naționale Germane – Șvăbești (*Deutsch – Schwäbische Volksgemeinschaft*), având ca președinte pe Kaspar Muth. Comunitatea trebuia să reprezinte interesele naționale și politice ale tuturor șvabililor, ocupându-se de problemele vieții economice și religioase, de învățământ și cultură. Organul central era Consiliul Național German – Șvăbesc (*Deutsch – Schwäbischer Volksrat*). Structura organizatorică consta din patru regiuni (*Gau*): Timiș – Torontal, Arad, Caraș – Severin și Satu Mare, care aveau 22 de organizații cercuale și 173 organizații locale¹⁵.

Ideea constituirii unei singure organizații politice a germanilor din România exista încă din 1918, din faza discuțiilor pentru adeziune la unire. La 8 iunie 1919 s-au desfășurat la Sibiu lucrările unei conferințe care a hotărât formarea unei organizații unice a germanilor din România. Declarația adoptată sublinia loialitatea față de noua patrie și hotărârea de a participa la consolidarea ei pe baza rezoluțiilor de la Alba Iulia. Acum s-au pus, de fapt, bazele viitoarei Uniuni a Germanilor din România, organizație național-politică a minorității germane din țara noastră. Următorul pas l-a constituit reuniunea de la Timișoara, din 6 septembrie 1919, care a adoptat un program electoral comun al tuturor germanilor din România.

Programul, care avea 16 puncte, debuta prin reafirmarea unității politice a germanilor din România și prin recunoașterea solemnă a apartenenței lor la statul român. Delegații adunați au hotărât că baza activității politice a germanilor din România erau hotărârile de la Alba Iulia și, în consecință, preconizau extinderea lor asupra întregii țări. În continuare,

se cerea garantarea prin Constituție a dreptului de organizare a acestei minorități naționale ca "națiune unitară". De aici decurgeau celelalte deziderate: dreptul de a pune impozite asupra conaționalilor, autonomie administrativă municipală și comunală, dreptul de folosire a limbii materne în toate domeniile vieții publice, egalitate și autonomie pentru biserici (catolică și evanghelică) și școli, libertatea folosirii denumirilor germane pentru localități și a drapelului propriu. O altă categorie de prevederi cuprindea interese mai largi, cum era includerea în Constituție a libertății presei, a întrunirilor și asocierii. Ultimul punct din program prevedea constituirea fracțiunii parlamentare a germanilor din România, colaborarea ei cu alte grupări din forul legislativ fiind limitată la partidele care se pronunțau pentru aplicarea tuturor prevederilor rezoluțiilor de la Alba Iulia¹⁶.

În septembrie 1921 s-a constituit Uniunea Germanilor din România (*Verband der Deutschen in Großrumänien*) cuprinzând comunitățile din întreaga țară. Președintele Uniunii a fost ales Rudolf Brandsch, care a deținut această funcție până în 1931. La 21 noiembrie 1919 un grup de 21 de deputați și senatori au constituit Partidul Național German din România Mare (*Deutsche Volkspartei in Grossrumänien*), care era, de fapt, o facțiune parlamentară.

În 1920 au fost aleși deputați în Banat socialiștii germani Iosef Mayer și Franz Geistlinger¹⁷.

În deceniul al treilea, germanii din România și-au menținut, în general, unitatea politică, chiar dacă au existat uneori dispute vii în privința tacticii de urmat. Totuși, s-au produs și unele dizidențe. De pildă, în 1925, Partidul Național Liberal a reușit să atragă o grupare a șvabililor, în frunte cu deputatul Michael Kausch.

Tot acum își are începuturile și mișcarea nazistă, care, după 1930 și îndeosebi după 1933, a luat un avânt puternic, ajungând să acapareze conducerea germanilor din România. Inițiatorul mișcării naziste în rândurile minorității germane a fost Fritz Fabritius, căpitan în rezervă. Începând din 1931, Fabritius a făcut eforturi pentru extinderea mișcării în Banat, găsind audiență la unele cercuri de nemulțumiți și la tinerii șvabi reveniți de la studii din Germania. La sfârșitul anului 1931 Karl von Möller constituise o grupă a mișcării la Jimbolia și se proclamase conducător (*Gauleiter*) pentru Banat.

¹⁵ Vasile Ciobanu, Organizarea național-politică a germanilor din România (1919-1944). *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane* (în continuare *AICS*), Sibiu, II, (1995), 122 - 123.

¹⁷ *Ibidem*, 124.

Cu ocazia celei de-a zecea aniversări a mișcării, intitulată, din august 1931, de “reînnoire” (*Erneuerungsbewegung*), la 21 mai 1932, Fabritius i-a dat o nouă denumire: Mișcarea Național – Socialistă de Întrajutorare a Germanilor din România (*Nationalsozialistische Selbsthilfebewegung der Deutschen in Rumänien* – NSDR), proclamând-o partid politic. Programul era de inspirație nazistă. Astfel, se prevedea: “unitatea culturală a tuturor germanilor de sânge din lume”, “educarea tuturor germanilor din România în spiritul de a gândi, a simți și a acționa național-socialist”, adoptarea principiului Führerului în rândul comunității germanilor din România, lupta contra marxismului ș.a. Se introduceau munca tineretului în tabere și “tribunalele populare de arbitraj și onoare”¹⁸.

În rândurile șvabilor au existat, de asemenea, mai multe curente politice. La alegerile pentru Consiliul Național Șvab, din martie 1933, au participat Frontul Unității Germane (*Deutsche Einheitsfront*), având ca lideri pe Kaspar Muth, Franz Kräuter, Emmerich Reitter, care reprezentau pătura mai bogată și o parte a intelectualității, Partidul Național al Tinerilor Șvabi (*Jungschwäbische Volkspartei*), care reprezenta interesele păturilor mijlocii, condus de Hans Beller, și NSDR, condus de A. Minnich. Rezultatul alegerilor a indicat următorul raport de forțe: Frontul Unității – 45,8% din voturi, tinerii șvabi – 32,5%, iar NSDR – 21,7%. Președintele Consiliului a fost ales K. Muth¹⁹.

În iunie 1935 Fritz Fabritius a fost ales președinte al Uniunii Germanilor din România (*Verband der Deutschen in Rumänien*), iar în octombrie 1935 s-a adoptat un nou program al organizației, în care nașiștii și-au impus punctul lor de vedere. Programul sublinia că toți germanii din lume constituie un popor, dar cei din România se declarau totodată loiali patriei lor. Se prevedea “reînnoirea” vieții interne a comunității germanilor din România și asigurarea spațiului lor vital. Unitatea comunității era accentuată prin anularea autonomiei pe care o avuseseră până atunci diferitele grupări din provincii față de conducerea Uniunii. Se accentua asupra necesității unor relații de încredere cu poporul român și se releva din nou că baza drepturilor germanilor din România o constituiau hotărârile de la Alba Iulia, tratatul pentru apărarea minorităților și declarațiile

făcute cu ocazia aderării germanilor din România la Unire.

Comunitatea Națională a Germanilor din România (*Volksgemeinschaft der Deutschen in Rumänien*), cum se numea acum fosta Uniune a Germanilor din România, cuprindea pe oricare german din țară care era de acord cu programul. Ca structuri organizatorice existau organizația locală (*Ort*), cercuală (*Kreis*) și provincială (*Gau*). În fruntea Comunității era Fritz Fabritius, ca “președinte al țării” (*Landesobmann*). El numea pe șefii oficiilor create pe domenii de activitate și pe președintele facțiunii parlamentare. În locul consiliilor din fiecare provincie se înființau consilii regionale (*Gauräte*), abrogându-se programele diferitelor comunități pe provincii. Între Comunitate și Partidul Național German din România (DVR) au urmat vii polemici, acesta din urmă nerecunoscând programul din 1935²⁰.

În 1937, la Timișoara, a luat ființă Partidul German (DVR), cu numai 1.250 de membri, dar cu tendințe evidente de dezvoltare, care avea să fie recunoscut oficial de guvern. Organizațiile lui, ca și cele de tineret, “*Jugendbund*”, s-au răspândit și în mediul rural. Partidul începe să desfășoare propagandă antiromânească: “Unde pune șvabul plugul, acel pământ se va face german”, dar el speculează, totodată, și sentimentele antievreiești ale românilor: “România e a românilor, jidanii să plece în Palestina”²¹.

Berlinul a decis să realizeze de urgență unirea Comunității Naționale cu Partidul Național sub controlul său. Misiunea i-a revenit fostei referente din Ministerul de Aprovizionare al Reichului, Edith von Cohler, venită la București în toamna anului 1938, ca agent secret. La 27 octombrie 1938 s-a semnat protocolul de unificare prin care Partidul Național German din România (DVR) se integra în Comunitatea Națională a Germanilor din România (*Volksgemeinschaft der Deutschen in Rumänien*). Alfred Bonfert devenea locțiitorul lui Fritz Fabritius, iar ceilalți fruntași ai partidului său primeau și ei funcții de conducere²².

De un interes deosebit din partea presei s-a bucurat *adunarea politică a șvabilor bănățeni*, desfășurată la Timișoara în ziua de 6 noiembrie 1938, cu participarea a 1.200 de delegați. Scopul politic principal al adunării era fuzionarea celor

¹⁸ *Ibidem*, 129.

²¹ *Problema iugoslavă. Studii și marginalii*, coordonator Silviu B. Moldovan, Timișoara, Editura Meridian 21 Delta, (1998), 78.

²² Vasile Ciobanu, *op. cit.*, 130-131.

¹⁸ *Ibidem*, 126-127.

¹⁹ *Ibidem*, 128.

două facțiuni germane (*Volksgemeinschaft* și *Volkspartei*). Cu această ocazie au fost formulate pretențiile etnicilor germani din Banat: "să fim cetățeni de gradul I, egali cu românii; să avem școli cu învățători germani, primari și notari germani; să ne administrăm singuri și în graiul nostru"²³.

În pregătirea expansiunii spre sud-estul Europei, Hitler a ordonat nazificarea tuturor grupelor de germani din străinătate. România juca un rol deosebit în planurile Reichului nazist și i s-a acordat o atenție sporită. În ianuarie 1939 germanii din România, în grup, au intrat în partidul creat de Carol II, Frontul Renașterii Naționale (FRN), dar numai pentru a-și putea desfășura amintita activitate politică. În același an, cu ocazia înființării organizației Frontul Muncii Naționale (*Nationale Arbeitsfront* – NAF), s-a depus jurământ față de Fritz Fabritius, așa cum în Germania se presta față de Hitler. În mai 1939, Wolfram Bruckner scria Ministerului de Externe german că NAF era "mișcarea de reînnoire". Membrii săi erau împărțiți în echipe active (cei până la 40 ani) și membri simpli (peste 40 de ani), mai ales industriași, comercianți, care plăteau sume mari. La sfârșitul anului 1939, Fritz Fabritius a fost înlocuit de forurile de la Berlin cu dr. Wolfram Bruckner²⁴.

Curând după venirea generalului Ion Antonescu la conducerea României, la 22 octombrie 1940, a fost încheiată o *convenție româno-germană*, prin care nemții din sudul Bucovinei și cei din Dobrogea primeau dreptul de a se stabili în *Reich*, dar de prevederile ei făceau uz și unii dintre germanii din Vechiul Regat, însă proporția acestora a fost redusă, comparativ cu cea a celor emigrați din provinciile menționate. Pe de altă parte, în 1940, în Banat și în Transilvania majoritatea șvabilor și sașilor au rămas pe loc.

La o lună după semnarea convenției, germanilor din România li s-a admis dreptul de a se constitui într-un *grup etnic* investit cu personalitate juridică, ce funcționa în cadrul statului român, potrivit stipulațiilor decretului-lege nr. 3883, din 20 noiembrie 1940. Din această organizație făceau parte toți germanii din România. Ea înlocuia de fapt *Deutsche Volksgemeinschaft*, iar conducerea Grupului a fost încredințată lui Andreas Schmidt, grație sprijinului ce i-a fost acordat de către Hans Otto

Roth și de către ministrul german la București, Wilhelm Fabricius.

Cadrul juridic al organizației a fost ulterior completat prin *decretul-lege nr. 3097*, din 7 noiembrie 1941, care punea bazele reorganizării învățământului german din România. În conformitate cu acest decret-lege, Grupul Etnic German avea dreptul de a înființa și conduce școli de grad primar și secundar, teoretic și practic, și institute de educație germană de orice categorie, de a pregăti corpul învățătorilor și profesorilor, de a întocmi programe analitice, regulamente școlare și de examinare, de a propune – spre confirmare – numirea, definitivarea, reintegrarea, disciplinarea și pensionarea membrilor corpului didactic. Școlile germane erau școli publice, iar membrii corpului didactic aveau aceleași drepturi și îndatoriri ca și membrii corpului didactic român. Personalul era plătit de stat. Ministerul Educației Naționale, Cultelor și Artelor se angaja să ofere burse școlarelor germani, proporțional cu numărul lor față de numărul celor români din aceeași categorie²⁵.

În condițiile din toamna lui 1940, când nemților le-a fost permis să își constituie această instituție, ei obțineau de drept posibilitatea de a propaga ideologia hitlerismului în România, deoarece *decretul-lege nr. 3883*, din 20 noiembrie 1940, stipula, la *art. 3*, că reprezentantul voinței naționale a membrilor Grupului Etnic German era Partidul Național – Socialist German (N.S.D.A.P.). Pus sub oblăduirea acestuia, el a devenit un element independent față de instituțiile administrației românești, dedându-se, nu rareori, la agresiuni împotriva lor. Autoritățile administrative conduse de șvabi nu mai executau ordinele organelor superioare românești, dacă nu primeau încuviințare de la liderul Grupului Etnic German. Ele au întocmit un *recensământ* al populației de origine germană, cu care prilej șvabii din Banat au acceptat în rândurile lor persoane de orice origine, mai puțin pe evrei, înscriindu-se la început în special bulgarii și ungurii din zonă²⁶.

Curând după constituirea Grupului Etnic German, membrii acestuia au pus la cale diverse acte de agresiune împotriva autorităților administrației locale românești. În comunele cu populație preponderent germană, toți funcționarii români au fost îndepărtați din posturi. În decembrie 1940, conducerea Grupului Etnic

²³ *Vestul*, Timișoara, anul IX, nr. 2260, 10 noiembrie, (1938), 1, 6.

²⁴ Vasile Ciobanu, *op. cit.*, 131.

²⁵ *Problema iugoslavă. Studii și marginalii...*, 79.

²⁶ *Ibidem*, 80.

German a început recrutarea șvabilor pentru organizația *Todt* și pentru trupele SS. Ea urmărea, totodată, obținerea autonomiei politice și administrative a Banatului, lansând diverse manifeste cu asemenea conținut. Pe această cale, populația de origine română era tot mai frecvent jignită în sentimentele ei naționale. Pe de altă parte, șvabii au acaparat, în perioada “românizării”, averile evreilor din județul Timiș – Torontal, ca și din alte părți ale Banatului și din Transilvania. În sălile lor de clasă, nemții au înlocuit tabloul regelui Mihai cu cel al lui Hitler. Apoi, începând din aprilie 1941, o dată cu agresiunea împotriva Iugoslaviei, mulți șvabi din Banat au pătruns cu trupele germane în această țară, sustrăgându-se astfel de la efectuarea serviciului militar în armata română²⁷.

În județul Brașov se desfășura o propagandă pentru susținerea autonomiei Ardealului și a întregului Banat, sub protectorat german; într-o serie de sate din Banat au avut loc întruniri neautorizate, marșuri și exerciții de instrucție la câmp, iar întrunirile culturale aprobate de autorități se transformau în manifestații politice, precum au fost cele din comunele Darova și Teregova, județul Severin; în județele Arad, Caraș, Severin și Timiș – Torontal, numeroși tineri șvabi se înrolaseră în armata germană, fiind instruiți în unitățile militare ale *Wehrmacht* – ului din regiune. Traficul ilegal de frontieră și contrabanda nu au putut fi stopate nici mai târziu de autoritățile românești. Direcția Poliției de Siguranță relatează, în *nota* asupra evenimentelor din săptămâna 13-19 ianuarie 1944, că în regiunea portului Moldova Veche, județul Caraș, exista o companie germană de artilerie antiacriană, ai căror soldați se ocupau cu diferite contrabande, expediind de aici alimente, cu ajutorul marinarilor de pe vasele germane, care aduceau, în schimb, zaharină, brichete și alte bunuri, plasându-le în regiune. Se ducea o adevărată luptă între organele vamale și soldații nemți, care adesea insultau și bruscau santinelele românești din port. Dintre abaterile de ordin economic săvârșite de membrii Grupului Etnic German, menționăm doar cererea șvabilor din Anina de eliminare a muncitorilor de origine română de la “Uzinele și Domeniile de Fier din Reșița”²⁸.

La 4 martie 1942, *ordinul confidențial nr. 14665*, semnat de ministrul Afacerilor Interne, generalul de corp de armată D.I. Popescu,

comunica, spre executare, prefecturilor din județele Alba, Arad, Bihor, Brașov, Caraș, Cluj – Turda, Făgăraș, Hunedoara, Mehedinți, Severin, Sibiu, Târnava Mare, Târnava Mică și Timiș – Torontal, inspectorilor generali administrativi, Inspectoratului General al Jandarmeriei, Direcției Generale a Poliției și Prefecturii Poliției Capitalei, iar spre știință celorlalte instituții, că, în urma raportului înaintat mareșalului Ion Antonescu asupra cazurilor de dezertare sau de fugă clandestină peste frontieră a tinerilor germani din România, conducătorul statului a ordonat ca: 1) Toți cei fugiți peste frontieră să fie considerați dezertori și să suporte toate consecințele legale; 2) Să fie preveniți membrii Grupului Etnic German că nu se va acorda nici un fel de amnistie și că nu se va face nici o abatere de la legi în privința celor fugiți, precizările de mai sus trebuind să fie aduse la cunoștința populației germane din județele respective²⁹.

Deși guvernul român a încercat să limiteze acțiunile de independență ale nemților din România, el a fost nevoit, totuși, să accepte, sub presiunile ce au venit de la Berlin, o serie de concesii. La 12 mai 1943, a fost semnată la București o *convenție româno-germană* referitoare la înrolarea cetățenilor români de origine germană în formațiunile militare ale Reichului. Potrivit punctului 1, alineatul 2, din *capitolul I*, persoanele ce se înrolau în armata germană păstrau cetățenia română și toate drepturile ce decurgeau din ea. După semnarea convenției, pe teritoriul Transilvaniei și Banatului au început recrutări forțate pentru SS, timp în care, pe de altă parte, nemții rămași în țară au continuat să desfășoare propagandă pentru autonomia teritoriilor în care trăiau și se aflau în majoritate, susținând lozinca DONAU – LAND. În baza acordului din 12 mai 1943, circa 60.000 de bărbați, membri ai Grupului Etnic German din România, au plecat în *Reich*, angajându-se în serviciile formațiunilor SS sau în industria de război a Germaniei, după cum rezultă dintr-o sinteză a Președinției Consiliului de Miniștri, din 31 august 1944.

Mulți dintre sașii din Transilvania și șvabii din Banat nu au dat curs favorabil cererii Berlinului de a se înrola în armata Reichului. În urma dezvoltării ofensivei sovietice pe frontul de răsărit, s-au înregistrat tot mai numeroase cazuri în care membrii Grupului Etnic German căutau să se disocieze de această organizație, lipsind de la ședințele ei, sub diferite pretexte.

²⁷ *Ibidem*, 80-81.

²⁸ *Ibidem*, 82.

²⁹ *Ibidem*, 83.

Îndeosebi muncitorii șvabi din Reșița făceau o vie opoziție față de organizația Grupului Etnic German, refuzând să mai plătească chiar obișnuita cotizație. Pe de altă parte, voluntarii sași și șvabi din armata Reichului veniți în concediu în România afirmau în cercurile intime că erau supuși unui tratament foarte rău, fiind persecutați și insultați de ofițerii germani care îi instruiuau³⁰.

Către sfârșitul anului 1943 și în primele luni ale lui 1944 propaganda antiromânească a germanilor din țară scade în intensitate, fără ca actele ostile față de națiunea majoritară să dispară. Așa, de pildă, într-o *notă informativă*, din 4 mai 1944, a Inspectoratului General al Jandarmeriei, în partea referitoare la starea de spirit a muncitorilor, se relatează că la Fabrica de Unelte Agricole din Bocșa Română, județul Caraș, lucrătorii erau nemulțumiți pentru că la Secția pluguri fuseseră desființate 6 echipe conduse de români, rămânând numai una, condusă de un oarecare Zetnic Ioan, de origine slovacă, înscris în Grupul Etnic German. Pentru muncitorii români, măsura devenise motiv de comentare a faptului că tot minoritarii erau favorizați.

Pe de altă parte, conducătorii nemților din România au început să manifeste o sporită suspiciune față de ceilalți minoritari care îi sprijiniseră atunci când armatele hitleriste se aflaseră în ofensivă și care încercau acum să se disocieze de organizația lor. Inspectoratul General al Jandarmeriei consemna, la 6 mai 1944, în legătură cu populația germană, că posedă informații sigure că organul de conducere al Grupului Etnic German dăduse ordin tuturor organizațiilor sale să ia măsuri pentru o purificare a cadrelor spre a elimina pe toți membrii în care nu se putea avea încredere și care ar fi fost capabili să trădeze cauza comunității. De aceea, fiecare membru trebuia să-și dovedească prin acte originea etnică³¹.

După actul de la 23 august 1944, în mod paradoxal, în România nu se renunță la tratarea diferențială a minorităților. Cel mai elocvent exemplu de discriminare negativă este cel al minorității germane.

În primă instanță, se procedează la *desființarea Grupului Etnic German*, la data de 8 octombrie 1944. Prin această măsură – în fond, normală – se urmărea anularea diferențelor juridice dintre minoritatea germană și restul populației. Evoluția din România este integrabilă celei din zona central – est – europeană,

unde sovieticii devin – în anii 1944-1945 – factorul prim de putere. Încă înainte de desființarea Grupului Etnic German începe (supervizată și coordonată de Comisia Aliată de Control), o adevărată campanie de măsuri punitive, nejustificată din punct de vedere legal, aplicată minorității germane în ansamblu, considerată – de către sovietici – instrument al nazismului în România.

Statele din centrul și estul Europei au adoptat – aproape fără excepție, în primii ani postbelici – o serie de măsuri de culpabilizare colectivă a minorității germane, însoțite de represalii. Astfel, în Polonia se petrece, coroborat cu modificările teritoriale pe care le cunoaște acest stat, un adevărat exod al germanilor, iar în 1945 cetățenii polonezi de origine etnică germană sunt deposedați de cetățenie. Măsurile represive culminează cu deportări masive de populație germană din Iugoslavia, Cehoslovacia și Ungaria. De menționat că această adevărată “migrație a popoarelor” s-a produs cu acceptul Marii Britanii și S.U.A., dat Uniunii Sovietice la întâlnirile de la Ialta și Potsdam³².

România n-a făcut parte dintre țările din care la conferința de la Potsdam se prevăzuse expulzarea germanilor. O expulzare propriu-zisă nici nu a avut loc, chiar dacă elementul german din România a fost larg decimat și dispersat în perioada 1940-1945. Soarta rezervată etnicilor germani care au părăsit țara în urma operațiunii de strămutare din 1940 a fost, însă, mult mai dură decât a celor rămași³³.

Imediat după lovitura de stat de la 23 august 1944, dr. Hans Otto Roth (fostul purtător de cuvânt al Partidului German din Parlamentul României) a luat legătura cu noul guvern Sănătescu. Cu acordul primului-ministru, dr. Roth a încercat să preia conducerea etnicilor germani și să reactiveze comunitatea populară conservativă. Ca organ de presă, îi stătea la dispoziție doar “Siebenbürgische-Deutsches Tagesblatt”, care a reînceput să apară la 1 decembrie 1944. Într-o convocare adresată sașilor transilvăneni și șvabilor bănățeni, Roth își îndeamnă concetățenii la <liniște și disciplină>: “Nici un zvon nu trebuie să ne afecteze, nici o tragedie falsă nu trebuie creată. Vrem să trăim și vom trăi. De aceea vă chem să nu vă părăsiți gospodăria și serviciul, și să rămâ-

³² Călin Morar-Vulcu, Regimul minorităților naționale în România (23 august 1944 – 1945), *ActaMN*, 34 (II), (1997), 147-148.

³³ Ștefan Delureanu, Germanii din România înainte și după 1945, *Revista istorică* (în continuare *RI*), București, serie nouă, tom VIII, nr. 1-2, (1997), 17.

³⁰ *Ibidem*, 84-85.

³¹ *Ibidem*, 85-86.

neți liniștiți acolo unde voința Domnului ne-a dus. Cine incită fără motiv rănește moștenirea străbunilor săi și sfânta datorie față de copiii săi. Credința față de stat a fost baza vieții noastre sociale de sute de ani. Ea este același lucru și azi. De aceea suntem loiali noii ordini create”.

La începutul lunii septembrie 1944 dr. Roth ajunge și la Timișoara, unde ia legătura cu personalități din rândurile românilor și germanilor. El dorește reînființarea Asociației comunității populare și în Banat, și-l numește pe dr. Franz Kräuter ca reprezentant al său în această regiune a țării, precum și pe dr. Hans Ersch drept conducător politic pentru Banat. Roth obține și permisiunea pentru reapariția – la Timișoara – a ziarului “Weresten Wachrichten”. La 4 septembrie 1944 apare prima ediție, care conținea – printre altele – și chemarea amintită mai sus, a dr. Roth. La 5 septembrie ziarul publică convocarea Prezidiului comunității populare din Banat, semnată de dr. Hans Ersch: “Nu este timp acum pentru programe și vorbe mari, important este ca compatrioții noștri să iasă din starea de disperare și să treacă la o viață liniștită. Disperarea este un sfetnic prost. Situația actuală și problemele pe care le vor aduce viitorul trebuie rezolvate. Vom face tot ce trebuie și cât putem în acest sens... Trebuie să realizăm din nou acea platformă a încrederii reciproce și a conlucrării cu concetățenii noștri. Dacă mergem cu credință și cinste pe calea datoriei, vom avea parte de binecuvântarea încrederii, fără de care este imposibilă o viață liniștită în acest spațiu... Viitorul este greu și nesigur. Un viitor și mai greu, și mai nesigur, îl întâmpină cei care-și părăsesc patria și cu o legătură pleacă la drum să-și caute o nouă casă. Rămâneți unde sunteți și păstrați-vă țara...”.

Activitatea comunităților populare și a presei a avut, însă, o viață scurtă, deoarece autoritățile nu aveau suficientă încredere în acestea.

Pe de altă parte, s-a constituit Frontul Antifascist German, organizație în care activau forțe politice și personalități de diverse orientări ideologice, cu un caracter preponderent antifascist. Într-o chemare către Frontul Antifascist German, apărut în “Temeswarer Zeitung” la 27 septembrie 1944, se menționează: “Trebuie să dovedim că germanii și hitlerismul sunt două lucruri diferite și nu în fiecare german se ascunde un hitlerist. Cultura germană, faptele germanilor și conștiința germană nu trebuie murdărite”³⁴.

Evenimentele din vara și din toamna anului 1944 au generat mutații complexe, dar temporare, de populație pe teritoriul provinciei, care, în cea de-a doua jumătate a aceluși an și în 1945, au avut caracter de masă. Imediat după 23 august 1944, o parte dintre șvabi și unguri au fugit în Germania și, respectiv, în Ungaria, dintre care unii s-au înrolat în armatele devenite inamice, luptând împotriva celor româno-sovietice. În cursul ofensivei acestora, în scurta perioadă în care o parte a Banatului a fost ocupată de trupele maghiaro-germane, tinerii șvabi din zonă, înrolați în armata Reichului, au provocat distrugerii în comunele românești și au urmărit populația, care s-a văzut nevoită să se retragă fie în zonele din spatele liniei de operațiuni militare, fie să se strecoare în partea neocupată a provinciei, pentru a evita actele teroriste ce erau întreprinse împotriva ei.

Apoi, după ce trupele româno-sovietice au reluat ofensiva, mulți șvabi au plecat cu armatele ce se retrăgeau, cei ce fuseseră implicați în propaganda prohitleristă din România, în general, din proprie inițiativă, restul fie de bună voie fie luați cu forța de către comandamentele militare germane. Din satele cu populație mixtă situate la granița de sud-vest a României, la îndemnul șvabilor, au părăsit țara și unii locuitori de origine română, retrăgându-se o dată cu armatele germane. Procesul a cunoscut cele mai mari proporții în cursul lunii noiembrie 1944, încheindu-se, practic, în ianuarie 1945, după care, în cursul anului 1945, fugarii au început să revină acasă³⁵.

O situație aparte o aveau șvabii aflați în sectorul de jandarmi Severin. Potrivit unui raport al conducerii Legiunii de jandarmi Severin, pe raza acesteia au fost înscrși în Grupul Etnic German 5.700 de locuitori, majoritatea șvabi, dar și cehi, români, ruteni. Cei din ultima categorie erau săraci și s-au înscris în G.E.G. pentru că primeau ajutoare. De asemenea, șvabii s-au înrolat în armata germană sau în unitățile SS, majoritatea dintre cei plecați voluntar pe front fiind tineri. Și pe raza acestei Legiuni de jandarmi, cu prilejul înrolărilor, au existat mari neînțelegeri între liderii G.E.G. și cei ce se opuneau plecării pe front. Aceștia din urmă au fost șicanați de către conducătorii lor³⁶.

³⁵ Problema iugoslavă. Studii și marginalii..., 86-87.

³⁶ Vasile Rămneanțu, Aspecte ale vieții economice și politice din județul Severin în perioada 1944-1946, în *Analele Banatului* (în continuare *AnB*), Timișoara, serie nouă, V, (1997), 434.

³⁴ William Marin, *Scurtă istorie a germanilor bănățeni*, Timișoara, Editura Facla, (1980), 186, 188.

În *ședința* Consiliului de Miniștri din 30 august 1945 s-a discutat despre <*reglementarea definitivă a problemei germanilor*>, aceștia fiind apreciați drept o “celulă a imperialismului german în sânul poporului român și a popoarelor conlocuitoare” printr-o hotărâre a guvernului. Apreciind faptul că “între șvabi a existat întotdeauna o puternică mișcare social-democrată și comunistă, iar prioritară este desființarea hitlerismului, nu desființarea poporului german”, cabinetul Groza preconiza concentrarea sașilor și șvabilor în anumite comune, urmând ca aceștia să fie evacuați din restul țării, “unde au rămas foarte puțini”, precum și “constituirea unor colonii de muncă pentru șvabi, după modelul celor din Banatul iugoslav și îndreptarea lor spre centrele industriale, cu recunoașterea dreptului la muncă”³⁷, autoritățile din județele Caraș și Severin conformându-se, ulterior, acestor dispoziții.

Chiar și în anul 1947 Legiunea de Jandarmi Severin supraveghea localitățile în care Grupul Etnic German a avut mulți adepți: Bethausen, Tomești, Ferdinand, Cireșul, Brebul Nou, Bacova Veche, Gârâna, Lindenfeld, Darova, Pietroasa Mare, Sălbăgel, Rusca Montană și Caransebeș³⁸.

La sfârșitul anului 1948, Comitetul Județean Caraș al Partidului Muncitoresc Român a întocmit un *raport* cu privire la situația etnicilor germani din județ. Conform raportului amintit, în județ trăiau 1.295 de germani, concentrați – în majoritate – în Oravița (736) și în comunele din jur, având următoarele ocupații: muncitori – 247, țărani – 130, funcționari – 120, meseriași – 67 ș.a.m.d. Aceștia, aflați sub protecția bisericii romano-catolice, manifestau o atitudine ostilă față de regimul de “democrație populară”, determinată de tratamentul discriminatoriu la care fuseseră supuși în ultimii ani³⁹.

- O altă măsură punitivă adoptată de stat a fost *disponibilizarea tuturor funcționarilor de origine etnică germană din administrația locală*, în baza *ordinului* ministrului Afacerilor Interne, comunicat prin adresa nr. 59331 din 17 octombrie 1944, respectând prevederile artico-

lului 107 din Constituție (“sub formă de acte de guvernământ, să se ia măsuri chiar contrarii Constituției și legilor în vigoare, dacă ele sunt determinate de necesități excepționale, cari pun siguranța Statului în pericol”) și articolului 2 din legea pentru contenciosul administrativ (“puterea judecătorească nu are căderea de a judeca actele de guvernământ și actele de comandament cu caracter militar”, “în actele de guvernământ se cuprind toate măsurile luate pentru ocrotirea unui interes general privitor la ordinea publică, la siguranța Statului internă sau externă sau la alte cerinți de ordine superioare...”) ⁴⁰.

În consecință, în luna octombrie 1944 se punea problema disponibilizării funcționarilor de origine etnică germană de la Primăria Reșița (7) și de la Întreprinderile Comunale din aceeași localitate (7), deși își dovediseră competența pe parcursul timpului⁴¹. De asemenea, în conformitate cu *ordinul* prefectului județului Caraș nr. 7709/1944, la sfârșitul lunii octombrie a fost schimbat din funcție primarul comunei Steierdofanina, Carol Schöner (etnic german), în locul său fiind desemnat, cu acordul reprezentanților locali ai Frontului Național Democrat, Dumitru Pănescu (etnic român, până atunci ajutor de primar), secondat de Rudolf Hirschvogel (etnic ceh)⁴². În urma verificărilor făcute de organele abilitate ale Prefecturii Severin s-a stabilit că marea majoritate a notarilor de origine germană din județ nu au sprijinit trupele germane care au acționat în zonă, propunându-se doar înlocuirea notarului Soos Gavril, din Zorlencior, care “nu are sentimente românești”, măsură dusă la îndeplinire în cursul lunii octombrie 1944⁴³. Pe de altă parte, după înlăturarea lor din funcție, cei 6 foști funcționari de la Primăria Caransebeș (unii dintre ei, membri de frunte ai Grupului Etnic German din localitate în anii 1941-1944) au suportat efectele legislației în vigoare (o parte fiind internați în lagărul de la Slobozia) și s-au înscris în partidele componente ale Frontului Național Democrat, cu precădere în Partidul Comunist, începând din anul 1946, fără “a mai desfășura vreo activitate cu caracter subversiv”⁴⁴. Trebuie menționat faptul că exemplele sunt foarte numeroase pe raza

³⁷ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare DANIC), *fond Consiliul de Miniștri. Stenograme (1944-1959)*, d. 8/1945, f. 114-115, 117-118.

³⁸ Direcția Județeană Timiș a Arhivelor Naționale (în continuare DJTAN), *fond Legiunea de Jandarmi Severin*, d. 25/1947, f. 11-12.

³⁹ Direcția Județeană Caraș-Severin a Arhivelor Naționale (în continuare DJCSAN), *fond Partidul Muncitoresc Român – Comitetul Județean Caraș (1944-1950)*, d. 3/1948, f. 252-253.

⁴⁰ Flori Stănescu, Dragoș Zamfirescu, *Ocupația sovietică în România. Documente (1944-1946)*, București, Editura Vremea, (1998), 53-54.

⁴¹ DJCSAN, *fond Prefectura județului Caraș – Administrația județului (1926-1949)*, d. 30/1944, f. 8-9.

⁴² *Ibidem*, f. 75.

⁴³ DJTAN, *fond Prefectura județului Severin*, d. 27/1944, f. 1.

⁴⁴ *Ibidem*, d. 2/1945, f. nenumărată.

celor două județe, însă am selectat cele mai semnificative în acest sens.

Sub incidența legilor în vigoare, adoptate în conformitate cu prevederile Convenției de Armistițiu, cădeau și *bunurile etnicilor germani*. Astfel, pornind de la premisa că, după lovitura de stat de la 23 august 1944, o parte dintre șvabi și-au părăsit gospodăriile, retrăgându-se cu armata germană, iar “recoltele și avutul acestor locuitori a rămas la voia întâmplării”, Ministerul Agriculturii și Domeniilor a trimis un pachet de *instrucțiuni* către toate prefecturile (decembrie 1944), care includeau măsurile considerate a fi absolut necesare în acest caz: “toate recoltele să fie imediat strânse de pe câmp, treierate dacă este cazul și înmagazinate, dându-se în custodia primăriei locale; să se pună ordine în gospodăriile părăsite făcându-se inventarul mașinilor, uneltelor și tuturor vitelor rămase; mașinile și uneltele se vor da în custodia primăriilor locale, iar vitele se vor da în custodia locuitorilor lipsiți cu obligația de a le îngriji și folosi la muncile agricole; să se ia imediat măsuri pentru lucrarea și însămânțarea terenurilor rămase de la acești locuitori”⁴⁵.

La finele anului 1944, în județul Caraș erau consemnate 4 gospodării germane părăsite, în suprafață totală de 10 ha, amplasate pe raza plășii Moldova Nouă. Bunurile aparținând gospodăriilor menționate mai sus urmau să fie gestionate de către comitetele comunale respective, formate din: primari, administratorii agricoli comunali, notari comunali și șefii posturilor de jandarmi⁴⁶. Mai mult, un număr de 45 de muncitori (în mare majoritate români), domiciliați în Moldova Nouă, Moldovița, Anina și Cărbunari, lipsiți de pământ, au solicitat – pe un ton imperativ – să fie împrumătați în locurile părăsite de germani⁴⁷.

De asemenea, la sfârșitul anului 1944 Comisia județeană Caraș pentru atribuirea bunurilor părăsite de germani a primit 25 de cereri pentru obținerea de camere în locuințele abandonate de etnicii germani din județ, imobile solicitate din motive variate (lipsă de spațiu locativ, chirie prea scumpă, adversitate față de regimul politic anterior, etc.)⁴⁸.

Conform *decretului-lege* nr. 485, publicat în “Monitorul Oficial” nr. 233 din 8 octombrie 1944, și în baza *ordinului* colonelului Hurbeanu,

comandantul Garnizoanei Reșița, două sedii ale fostului Grup Etnic German din localitate (str. Regina Maria, nr. 18), înglobând 6 camere, au fost puse la dispoziția partidului comunist, la cererea expresă a secretarului formațiunii politice amintite, Ilie Drăgan. În prezența delegaților G.E.G. (av. William Knobloch și Alois Rischar), o parte a bunurilor aflate în sediile organizației germane au fost predate reprezentanților P.C.R., însă multe obiecte se găseau deja în posesia Comandamentului Sovietic, care a preluat cheile de la Oficiul Financiar al Grupului Etnic German, iar alte bunuri au intrat în posesia Apărării Patriotice, Uniunii Patriotice și Uniunii Populare Maghiare, apropiate de partidul comunist. În egală măsură, au fost ridicate bunuri mobile și de la alte sedii ale G.E.G. Reșița: “Organizația Bărbaților Germani – D.M. Oberabteilung 6” (str. Principesa Elisabeta, nr. 52), “Organizația Cercuală a Muncitorilor Germani – Kreiswaltung der D.A.R.” (str. Canalului, nr. 2), “Secția Femeilor Germane – Kreisfrauenschaftsleitung” (str. A.C. Popovici, nr. 66), “Organizația locală din Reșița de Sus – Ortsgruppe Reschitz Wehr” (str. Dragalina, nr. 12), “Conducerea Batalionului 2/6 – D.M. Sturm 2/6” (str. Împăratul Traian, nr. 8) și “Asistența Socială – N.S.V. Cantina” (str. Principesa Elisabeta, nr. 7)⁴⁹. Dintr-un *raport* întocmit de organele administrației locale, în luna decembrie 1944, rezulta faptul că 12 etnici germani din orașul Reșița au plecat odată cu armatele germane, părăsind bunuri mobile în valoare totală de 4.649.060 lei (cele mai multe bunuri, în valoare de 1.800.550 lei, aparțineau lui Antoniu Leeb)⁵⁰.

În localitatea Steierdofanina, preponderent germană, s-a ajuns la situații paradoxale. Astfel, la 21 decembrie 1944 primarul comunei a făcut un *apel* pentru restituirea, în termen de 8 zile, a mobilierului și lucrurilor luate din locuințele șvabilor plecați cu armata germană și transportate noaptea la Răcăjdia, în caz contrar făptașii urmând să răspundă în fața Parchetului Caraș; toate bunurile mobile și imobile rămase în Steierdofanina au fost inventariate, preconizându-se predarea lor în custodie muncitorilor care se stabileau în comună⁵¹. Deși majoritatea gospodăriilor părăsite de germani au fost atribuite unor mineri, la finele anului 1944 încă 77 de persoane din Moldova Nouă solicitau

⁴⁵ DJCSAN, *fond Prefectura județului Caraș – Administrația județului (1926-1949)*, d. 35/1944-1945, f. 179.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 181-187.

⁴⁷ *Ibidem*, d. 31/1944, f. 17.

⁴⁸ *Ibidem*, d. 35/1944-1945, f. 102.

⁴⁹ *Ibidem*, d. 41/1944, f. 5-6, 49, 54, 67-68.

⁵⁰ *Ibidem*, d. 36/1944-1948, f. 61.

⁵¹ *Idem*, *fond Consiliul Popular al orașului Anina (1885-1950)*, d. 2/1944, f. 18.

obținerea de case în comuna Steierdorfanina, prin intermediul prefecturii județului⁵².

La data de 17 februarie 1945, în orașul Timișoara s-a înființat Centrul Regional pentru administrarea și lichidarea bunurilor Grupului Etnic German. Acest centru, care cuprindea și județele Caraș și Severin, se ocupa exclusiv cu identificarea și inventarierea bunurilor fostului Grup Etnic German, fiind înscris ca persoană juridică⁵³.

În baza mai multor măsuri legislative (*Jurnalul Consiliului de Miniștri* nr. 238, publicat în "Monitorul Oficial" nr. 37 din 15 februarie 1945, *Ordinul Casei de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice* nr. 5822 din 25 aprilie 1945, *Ordinul telegrafic* nr. 3395/1945 al Comisariatului General pentru Aplicarea Armistițiului și *Ordinul telegrafic* nr. 17496/1945 al Ministerului Afacerilor Interne – Serviciul pentru Aplicarea Armistițiului), de abia la începutul lunii noiembrie 1945 s-a stabilit structura organizatorică a Oficiului Județean Caraș al Bunurilor Inamice, aproape concomitent cu oficiul similar din județul Severin. De pildă, Mihail Jianu (șef de secție la Prefectura Caraș) a preluat conducerea Oficiului Județean al Bunurilor Inamice, care funcționa pe lângă Prefectura județului, iar Nicolae Dorogostaischi (angajat temporar în grad de impiegat, prin *Decizia Prefecturii Caraș* nr. 9092 din 1 septembrie 1945) asigura conducerea Biroului Bunurilor Urbane și a Biroului Întreprinderilor și, respectiv, Eustațiu Polianschi (de la Camera de Agricultură a județului Caraș) – conducerea Serviciului Bunurilor Rurale⁵⁴.

În conformitate cu art. 8 din Convenția de Armistițiu, în anul 1945 au fost blocate bunurile a 890 de cetățeni români absentești, cu domiciliul în județul Caraș, cu precădere etnici germani și maghiari din localitățile Steierdorfanina (648) și Oravița (182), care au părăsit teritoriul României, din diverse motive: teama de represaliile armatei sovietice, membri cotizanți ai G.E.G. și susținători ai armatei horthyste, membri ai Comunității Maghiare, colaboratori cu forțele de ocupație germane, funcționari în timpul regimului antonescian, foști SS-iști sau simpli soldați în armata germană, voluntari în organizația "Todt", membri în organizații paramilitare germane ș.a.m.d.⁵⁵. De asemenea,

în luna decembrie 1945, pentru supravegherea celor 18 imobile "inamice" părăsite de pe raza comunei Moldova Nouă au fost desemnați 16 custozi (dintre care 2 erau secretari la Ocolul Agricol, unul – căpitan la Compania de grăniceri, etc.), coordonați de un administrator⁵⁶.

În cursul anului 1945, în orașul Lugoj (reședința județului Severin – *n.n.*) s-a inventariat tot mobilierul aflat în localurile închiriate de G.E.G. (str. Regele Carol, nr. 12, str. Cuza Vodă, nr. 5 și str. Bisericii, nr. 12) de la particulari și care a fost predat în custodie organizațiilor locale ale Partidului Comunist, Partidului Social – Democrat și Apărării Patriotice⁵⁷. Tot acum, administratorul regional (Babici) l-a însoțit pe delegatul Comisariatului General pentru administrarea și lichidarea bunurilor G.E.G. (insp. R. Constantinescu) în deplasarea sa – în interes de serviciu – în județul Severin, pentru confiscarea celor 610 aparate de radio aflate în posesia etnicilor germani și maghiari⁵⁸.

Anul 1946 a adus o intensificare a activității organismelor care se ocupau de situația bunurilor "inamice". Numai în intervalul septembrie-decembrie 1946 Oficiul Județean Caraș al Bunurilor Inamice a încasat 15.677.608 lei, sumă provenită din: chiria caselor – 5.752.354 lei; chiria pentru folosirea mașinilor și uneltelor la ateliere – 1.510.100 lei; chiria pentru utilizarea mobilierului din locuințe – 1.005.975 lei; vânzarea recoltei pământului – 428.620 lei; contravaloarea vacilor comercializate la Centrul de Exploatare Caraș – 6.654.599 lei; contravaloarea fânului vândut Societății U.D.R. – 260.000 lei ș.a.⁵⁹. Merită amintit faptul că, în cursul anului 1946, Ilie Ursulescu (maistru la U.D.R.) a fost numit administrator de control al bunurilor inamice din orașul Reșița, iar Dumitru Buda – administrator al bunurilor gestionate de C.A.S.B.I. în comuna Moldova Nouă⁶⁰. De asemenea, Prefectura județului Severin – Serviciul Administrativ a emis o serie de *instrucțiuni*, pe baza constatărilor C.A.S.B.I., conform cărora "bunurile inamice sunt supuse zilnic unor distrugerii progresive, din partea țăranilor localnici, care au ajuns a constitui adevărate bande în convoaie de peste 100 căruțe și care se dedau la tăieri și furturi de material lemnos", autoritățile administrative și organele jandarmeriei locale

⁵² *Ibidem*, f. 21.

⁵³ *Idem*. *fond Prefectura județului Caraș – Administrația județului (1926-1949)*, d. 35/1945, f. 1, 4.

⁵⁴ *Idem*. *fond Prefectura județului Caraș – Oficiul județean al bunurilor inamice*, d. 3/1945-1946, f. 470-471.

⁵⁵ *Ibidem*, d. 8/1945, f. 1-892.

⁵⁶ *Ibidem*, d. 3/1945-1946, f. 601-602.

⁵⁷ DJTAN, *fond Grupul Etnic German din România*, d. 1/1945, f. 39-40.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 9, 11.

⁵⁹ DJCSAN, *fond Prefectura județului Caraș – Oficiul județean al bunurilor inamice*, d. 1/1946-1948, f. 1-7.

⁶⁰ *Ibidem*, d. 1/1945-1946, f. 37, 44.

fiind îndeemnate să asigure – cu orice preț – paza pădurilor menționate⁶¹.

În anul 1947 Oficiul Județean Caraș al Bunurilor Inamice a avut încasări în valoare de 95.439.852 lei, de 6 ori mai mari decât în anul precedent⁶². De asemenea, în ziua de 28 martie 1947 grădinile cu pomi fructiferi și fânețele cetățenilor români absentești din Oravița au fost adjudecate – prin licitație publică – de primărie și de unii particulari din localitate, la prețul de 21.523.000 lei⁶³.

În intervalul ianuarie – septembrie 1948 Oficiul Județean Caraș al Bunurilor Inamice a înregistrat încasări însumând 359.832 lei stabilizați⁶⁴. Deși în județul Caraș erau, încă, în curs de inventariere bunurile a 572 de persoane considerate “inamice”, în baza *decretului* nr. 228 pentru desființarea Comisiei ministeriale pentru executarea Tratatului de Pace, la 14 octombrie 1948 s-a constituit Comisia Județeană Caraș de lichidare C.A.S.B.I., alcătuită din mai mulți funcționari publici: Tiberiu Deheleanu (delegatul Prefecturii Caraș), Ion Iucu (delegatul Administrației Financiare Caraș), Ion Ciortuz (delegatul Consiliului Sindical Județean), Eva Novacovici (primarul orașului Oravița) și Mihail Jianu (șeful Oficiului Județean al Bunurilor Inamice, de pe lângă Prefectura județului Caraș). Membrii supleanți ai comisiei amintite erau: Vasile Minciună (pretor, delegatul Prefecturii Caraș), Ilie Cristea (șef de birou la Administrația Financiară Caraș, delegatul Administrației Financiare), Vasile Săbău (delegatul Consiliului Sindical Județean) și Serafim Iovescu (delegatul Primăriei Oravița). La ședințele Comisiei de lichidare urma să fie invitat și un membru din Biroul Județean al Partidului Muncitoresc Român⁶⁵. La finele anului 1948 Comisia Județeană Caraș de lichidare C.A.S.B.I. a atribuit 27 de bunuri mobile și 12 bunuri imobile aparținând absenteștilor, prin licitație publică, unor categorii sociale considerate “defavorizate” (muncitori și funcționari), organizații politice (Partidul Muncitoresc Român, Uniunea Tineretului Muncitor, Frontul Plugarilor, Consiliul Sindical Județean și Uniunea Femeilor Democratice din România), societăți industriale (SOVROM – TRANSPORT) și instituții administrative și de cultură (Primăria orașului Ora-

vița, Cercul Teritorial Caraș, Ateneul Popular din Oravița, etc.)⁶⁶. Conform unei *statistici*, în anul 1948 etnicii germani din județul Severin (9.419) dețineau: 2.408 imobile de locuit (Darova – 430, Pietroasa Mare – 283, Gărâna – 235, Brebul Nou – 226, Știuca – 209, etc.), 19 întreprinderi industriale (Orșova – 4 ș.a.), 33 societăți comerciale (Făget – 9, Orșova – 7, Darova – 5 ș.a.m.d.), 76 de alte instituții și întreprinderi (Făget – 36, Darova – 21, Orșova – 14, etc.), 6.183,4 ha teren arabil (Știuca – 1.483 ha, Darova – 1.085 ha, Bethausen – 1.021 ha ș.a.), 1.491 ha livezi (Bethausen – 1.439 ha ș.a.m.d.), 2.314,5 ha fânețe (Brebul Nou – 807 ha, Gărâna – 772 ha, etc.), 1.161 ha pășuni (Brebul Nou – 368 ha, Darova – 258 ha, Gărâna – 241 ha, Știuca – 215 ha ș.a.), 183 ha vii (Darova – 115 ha ș.a.m.d.), 182 ha păduri (Darova – 105 ha, Știuca – 74 ha, etc.), 58,5 ha teren neproductiv (Știuca – 33 ha, Bethausen – 25,2 ha ș.a.) și 0,8 ha loc de casă (Făget – 0,8 ha)⁶⁷.

O categorie aparte o reprezentau *firmele industriale și comerciale “inamice”* (cu precădere cele germane), aflate sub incidența legilor în vigoare. De pildă, pornind de la faptul că 691 de acțiuni ale U.D.R. – ului, cea mai mare societate industrială din județul Caraș, au fost transferte pe numele unor etnici germani în intervalul 1 februarie – 1 septembrie 1944, deși ponderea acestora era mai mică de 20% din capitalul social și conducerea firmei a solicitat – pe un ton imperativ – ministrului de resort neincluderea uzinei în rândul firmelor “inamice”, la 23 octombrie 1944 a fost desemnat un administrator de supraveghere la întreprinderea reșițeană (generalul C. Petrescu), care a activat – în baza *deciziei* nr. 63202 a Ministerului Economiei Naționale – până la 15 februarie 1945 (cu o retribuție lunară de 257.333 lei lunar), urmat de avocatul I. B. Seber, recomandat de Ministerul Industriei și Comerțului prin *decizia* nr. 13283 din 31 mai 1945 (cu un salariu lunar de 1.299.600 lei, în condițiile inflației galopante), până la 9 decembrie 1946, odată cu includerea unor reprezentanți sovietici în Consiliul de Administrație al societății amintite⁶⁸. De asemenea, conform *deciziei* nr. 67239 din 4 noiembrie 1944, emisă de Ministerul Economiei Naționale, au fost numiți administratori de supraveghere la mai multe firme de pe cuprinsul județului

⁶¹ DJTAN, *fond Prefectura județului Severin*, d. 2/1945, f. 1.

⁶² DJCSAN, *fond Prefectura județului Caraș – Oficiul județean al bunurilor inamice*, d. 1/1946-1948, f. 8-26.

⁶³ *Ibidem*, d. 6/1947, f. 1.

⁶⁴ *Ibidem*, d. 1/1946-1948, f. 28-42.

⁶⁵ *Ibidem*, d. 2/1948, f. 85-86.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 73-76.

⁶⁷ DJTAN, *fond Prefectura județului Severin*, d. 50/1948, f. 84.

⁶⁸ DANIC, *fond Ministerul Economiei Naționale – Direcția Controlul Capitalului*, d. 16/1944, f. 1, 4, 31, 62, 65.

Severin: Pielăria "Lugojana" Lugoj și "K. Kissela" – Industrie de Pielărie Lugoj (Victor Bârlea); "Industria de Bumbac Lugoj" (Filaret Barbu); "Fabrica de Calapoade Lugoj" (Corneliu Antal); "Industria Hold și Rotsching, țesătorie mecanică Lugoj" (Constantin Totir); "Industria de Lemne Stockel & Co. Lugoj" (Ioan Fonoș); "Frații Thumere, atelier de cuțite Lugoj" (Nicolae Pătruț); "Iosif Kern – manufactură" Lugoj (Florian Cărămidă); "Engbarth – magazin optic" Lugoj (Alexandru Novac); "Comerțul Lugojan – coloniale" Lugoj (Vasile Vodă, în locul profesorului A. Brânzei, al cărui mandat încetase); Librăria "Littera" Lugoj (Gheorghe Iancu); "Filip Roth și Braun" Caransebeș (Nicolae Brânzei); "Eugen Azzola și V.-va. Rujinschi Ferdinand" Cireșa (Ilie Ponoran)⁶⁹.

Controlul statului asupra firmelor "inamice" s-a intensificat în cursul anului 1945. Deși, în județul Caraș, cu excepția societății "Margina" Reșița (cu exploatarea la Valea Minișului și Reșița, afiliată la Camera de Comerț și Industrie Timișoara), capitalul "inamic" (german și maghiar) avea o pondere scăzută (sub 20%) la celelalte întreprinderi industriale și comerciale din zonă, la începutul anului 1945 s-a format o comisie specială, însărcinată cu "administrarea bunurilor și fondurilor comerciale ale cetățenilor români plecați pe teritoriu inamic", firmele comerciale aparținând acestora urmând să fie radiate din Registrul Comerțului⁷⁰. Pe teritoriul județului Severin își desfășurau activitatea 342 întreprinderi comerciale, de diverse profiluri (ateliere fotografice, băcăni, mori, croitorii, comerț mixt, comercializare lemne de foc, vânzare băuturi spirtoase și hrană, articole electrotehnice și mecanice, frizerii, cosmetice, măcelării, farmacii, cofetării, restaurante, etc.), cu proprietari de etnie germană, majoritatea concentrate în localitățile Lugoj (118), Caransebeș (40) și Orșova (36). Cele mai importante erau: "Dunărea" – magazin S.A. Orșova; "Wesztermayer Pavel – fabrică de sodă (sifon)" Lugoj; "Toth Filip – manufactură-croitorie de haine bărbățești și comerț mixt" Caransebeș; "Konrad Rudolf – mijlocire de afaceri comerciale și comerț cu lemne de foc" Lugoj; "Glück Carol – brutar și fabricant de ape gazoase" Căvărân; "Successorii lui Adalbert Blaschek și Francisc Galli – articole electrotehnice, mașini de cusut și de scris, articole sportive, etc." Caransebeș; "Swoboda

Iuliu – arhitect-constructor și antreprenor" Orșova; "Gutschmied Ludovic – ceasornicărie, articole de menaj, obiecte de cristal și optice" Caransebeș; "Faszy Iosif – comerț mixt cu băuturi spirtoase și produse C.A.M." Orșova; "Smerekar Adalbert (proprietar al hotelului "Dacia") – băcănie, băuturi spirtoase, restaurant, cereale și derivate" Orșova; "Handl B. Iosif – tipografie, librărie, manufactură de încălțăminte, confecții de dame și bărbați, pălării, galanterie, etc." Orșova; "Fazekas Iosif – fabrică de ape gazoase" Orșova; "Gyüjtö Iosif – sticlărie, porțelanuri, sobe de teracotă, geamuri și rame, fierărie pentru mobile și binale, articole de menaj și fier" Orșova; "Billey Rudolf – fabrică de ape gazoase" Orșova; "Pfeffer Andrei – restaurant și cârciumă" Lugoj; "Hamerac Francisc – tutungerie și ziare" Caransebeș; "Rekasi Francisc – electrotehnice și articole tehnice, radiofonice" Lugoj; "Volk Ioan – restaurant, hotel și cafenea" Făget; "Engbarth Gheorghe (Ocularium) – articole optice și fotografice, parfumerie, galanterie și instrumente muzicale" Lugoj; "Sammhammer Gheorghe – băcănie, tutungerie, comerț cu pâine, bomboane, fructe, coloniale, alimente, cereale, făină, vopsele, cuie, etc." Orșova; "Bastius Ervin – bijuterii, ceasornice, articole menaj, etc." Caransebeș; "Bossel Eugen – agenție teatrală și birou de afișare a reclamelor" Lugoj; "Kokai Iuliu – articole de modă bărbătească, stofe, pălării, lenjerie, articole militare și uniforme" Lugoj; "Schnur Mihai – cherestea și articole de construcție" Balint; "Schneider Emil – restaurantul și cafeneaua <Central>" Caransebeș ș.a.m.d. Mulți dintre proprietari au lăsat afacerile în mâinile altor membri ai familiei sau au fost nevoiți să accepte numirea de administratori de supraveghere pe lângă firmele lor⁷¹. Pe parcursul anului 1945, ministerul de resort a desemnat administratori de supraveghere la o serie de firme, catalogate drept "inamice", din județele Caraș și Severin, precum: "Frații Feher" s.i.n.c. Reșița (arh. Gh. Răureanu, după încetarea mandatului lui Iuliu F. Radu, numit la 13 decembrie 1944, urmat – la rândul său – de Dumitru Manole, din 1 iunie 1945, Constantin Gorea, din 21 decembrie 1945, cu un salariu lunar de 117.500 lei și Ioan Șofeia, din 15 aprilie 1946, cu o retribuție lunară de 180.000 lei), "Frații Bayer" s.i.n.c. Reșița (Ion Iuga, înlocuit de Petru Dumitru la 22 ianuarie 1946), "L. Bloch" s.i.n.c. Reșița (ing. Al. Panu, urmat de

⁶⁹ *Ibidem*, d. 313/1945, f. 47.

⁷⁰ DJCSAN, *fond Prefectura județului Caraș – Oficiul județean al bunurilor inamice*, d. 3/1945-1946, f. 143.

⁷¹ DJTAN, *fond Camera de Comerț și Industrie Lugoj – secretariat-administrativ*, d. 205/1945, f. 9-28.

Trandafir Lugojonel la 30 august 1945), “Fr. Markovschi” Reșița (Gh. Ardeleanu) și “Rausch Mihai – articole tehnice” Bocșa Montană (Ion Boruleanu, succedat în funcție de Petru Loga) – 27 februarie 1945⁷²; “Moara Fuchs” din comuna Cacoveni, jud. Caraș (Constantin N. Enciulescu) – 27 septembrie 1945⁷³; Boiangeria “Frații Bayer și Bloch” Reșița (Niculae Fătu) – 28 septembrie 1945⁷⁴; Fabrica de piepteni “Iosif Riess” Lugoj (Corneliu Roșu) – 23 noiembrie 1945⁷⁵; morile “Weber” din Bocșa Română (Niculae Bogdan Humă), “Ernest” din Moldova Veche (Ion Mogoș), “Fuchs” din Cacoveni (Ion Bălan) și “Stürmer” din Moldova Nouă (Pavel Epure), precum și firma “Kiszela Carol” S.A. Lugoj (Titus I. Moga) – 5 decembrie 1945⁷⁶.

La începutul anului 1947 au fost scoase de sub incidența administratorilor de supraveghere un număr de 20 de întreprinderi comerciale și industriale din cuprinsul Camerei de Comerț și Industrie Lugoj, printre care: manufactura lui Filip Kern, librăria “Patria” (proprietar Ecaterina Doroghi), magazinul “Optica” (proprietar Cornel Muhos), librăria “Littera” (proprietar Dumitru Moise), galanteria și manufactura lui Iosif Kern, cofetăria “Mignon” (proprietar Robert Stetin), “Color” – vopsitorie mecanică ș.a.m.d.⁷⁷.

În luna iunie 1947 s-a făcut o statistică a firmelor industriale din județele Caraș și Severin a căror activitate se desfășura încă sub controlul administratorilor de supraveghere: “Antoniou și Francisc Schenchenstein, fabrică de ape gazoase și gheață” Reșița (Petre Bondoc), Banca Comercială și Industrială Oravița (av. Paul Păpășilă), Cassa de Păstrare și Banca de Credit s.i.n.c. Bocșa Montană (Sabin Moată), Cassa de Păstrare S.A. Oravița (Gheorghe Balașiu), “Frații Fcher – fabrică de celuloid” Reșița (Ion Sofian), moara “Ernest” Moldova Veche (Puiu Roșu), moara “Stürmer” Moldova Nouă (M. Teodorescu), moara “Preisch” Zlatița (Silviu Roșu), moara “Eckl” Oravița (Gogu Mateescu), moara “Wiesenz Gheorghe” Berzovia (Gheorghe Telescu), moara “Iosif Ortman” Tirol (Marius Sola), moara “Riesz Petre” Valeapai (Ion Damian) și moara “Fuchs” Cacoveni (col. I. Bălean) – județul Caraș⁷⁸;

⁷² DANIC, *fond Ministerul Economiei Naționale – Direcția Controlul Capitalului*, d. 73/1945, f. 56, 88; *Ibidem*, d. 14/1945, f. 126, 408.

⁷³ *Ibidem*, d. 14/1945, f. 158.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 160.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 304.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 335, 338.

⁷⁷ DJTAN, *fond Camera de Comerț și Industrie Lugoj – secretariat-administrativ*, d. 234/1947, f. 11.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 4.

“Banatul”, industrie textilă Lugoj (Simion Bogdănescu), “Barth Carol”, fierărie Lugoj (Alexandru Nadolin), “Bibel” S.A., industrie de marmură Ruschița (Valeriu Anghel), “Dunărea” S.A. Orșova (Ilie Cucu), “Eșelnița”, țesătorie Orșova (Iuliu Weill), “Hahn & Stahl” Caransebeș (Moise Trică), Fabrica de Calapoade S.A. Lugoj (Emilian Șoșdean), Industria Textilă S.A. Lugoj (Eugen Wiener), Pielăria “Lugojana” S.A. Lugoj, proprietar Rossmann (Traian Ilcău), “Primatex” Lugoj, țesătorie, proprietar Edmund Höffer (Ștefan Klein), Minele de Cuarț și Feldspath S.A. Teregova (Valeriu Seracin), “Muschong D. & Co.” S.A. Lugoj, fabrică de țigla (Gheorghe Vremescu), moara “Meininger” Coștei (Octavian Jucu), Moara și Țesătoria S.A. Lugoj (Dumitru Goangă), moara “Pangl & Co.” Sacul (Ion Murgoi), “Kern Filip”, magazin de textile Lugoj (Nicolae Lintea), “Riess Iosif”, fabrică de piepteni Lugoj (Ioan Lungulescu), “Schramm, Hüttl & Schmidt”, uzină metalurgică Topleț (Eugen Radamovschi), Țesătoria “Szendersky” Lugoj (Adalbert Oszi), Pielăria “Schultz & Co.” Lugoj (Emeric Reinbach), moara “Dassinger Terezia” Jupa (Victor Frâncu), “Mundus-Borlova-Armeniş” S.A. Caransebeș (Francisc Karek), “Textor”, industrie textilă Lugoj (Nicolae Vartic), Industria Pielii “Tramepa” S.A. Lugoj (Irma Iszac) și “Westermayer”, fabrică de ape gazoase Lugoj (Ion Buduca)⁷⁹.

O altă metodă punitivă la adresa etnicilor germani a fost *internarea în lagăre de muncă forțată de pe cuprinsul României*. Autoritățile autohtone îi folosiseră pe germani la muncă forțată în unele zone ale țării, cu câteva luni înainte de a fi fost emis ordinul Comisiei Aliate de Control (de fapt, *adresa nr. A 192*, din 19 februarie 1945, prin care se solicita – pe un ton ultimativ – Președinției Consiliului de Miniștri al României să dea în urmărire pe toți germanii sustrași de la mobilizare pentru lucru în U.R.S.S., să-i aresteze și să-i organizeze în batalioane de muncă pe teritoriul țării). Prin *Instrucțiunile Marelui Stat Major nr. 66000*, din 6 septembrie 1944, care dispuneau ca germanii să fie lăsați în unitățile de luptă ale armatei române în proporție de numai 7%, s-a cerut ca restul germanilor mobilizați să fie transferați în detașamentele de lucru ale armatei. În asemenea formațiuni de muncă din subordinea Ministerului de Război nu se aflau încadrați doar ostași de origine germană, dar, în urma aplicării ordinului din 6 septembrie 1944, numărul lor a sporit simțitor. Concomitent, în toamna anului 1944,

⁷⁹ *Ibidem*, f. 3.

când județul Arad și o parte a Banatului au fost ocupate de trupele germano-maghiare, acestea au produs mari stricăciuni, în special de poduri, de căi ferate și de șosele. După alungarea armatelor inamice, autoritățile administrative din județele respective au concentrat pentru lucru populația de origine germană din regiune, în vederea reparării lor⁸⁰. Criteriile pe baza cărora etnicii germani din România erau selectați pentru muncă forțată sau exceptați de la ea au fost, la început, identice cu cele stabilite de Comisia Aliată (Sovietică) de Control pentru germanii deportați în U.R.S.S. În detașamente trebuiau încadrați toți etnicii germani capabili de muncă, bărbați și femei cuprinși în limitele de vârstă indicate de Comisia Aliată, neținându-se seama de orientarea lor politică din trecut. Excepția unor persoane înregimentate în partidele politice de stânga s-a făcut extrem de rar și numai cu acordul departamentului de resort⁸¹.

În baza *ordinului* nr. 12002 din 26 august 1944, primit de la Inspectoratul Regional Timișoara, la începutul lunii septembrie au fost internați în lagăr un număr de 6 etnici germani, foști conducători ai Grupului Etnic German din Oravița și 5 etnici maghiari, foști conducători ai Comunității Maghiare din aceeași localitate; *ordinul* prevedea să fie ridicați și internați toți conducătorii Grupului Etnic German și ai Comunității Maghiare, precum și toți cei care erau capabili să organizeze o mișcare de rezistență pe plan local. După trimiterea acestora în lagăr, s-a procedat la trierea populației germane și maghiare din Oravița, cu scopul de a selecționa pe toți cei ce urmau a fi internați în lagăr; după ocuparea localității de către trupele germane, la sfârșitul lunii septembrie și începutul lunii octombrie 1944, organele administrative românești s-au refugiat la Reșița, iar etnicii germani și maghiari care urmau să fie internați în lagăr au părăsit țara odată cu trupele germane, inclusiv 17 legionari de etnie română. În total, până în luna noiembrie 1944, pe raza Legiunii de Jandarmi Caraș au fost internați în lagăr un număr de 127 germani și 2 maghiari (a fost exceptată o singură bătrână, în vârstă de 69 de ani, netransportabilă, din comuna Liubcova, "supusă" maghiară de etnie sârbă)⁸².

La 10 ianuarie 1945, când a fost declanșată campania de deportări, un număr de 5.419 etnici germani se aflau mobilizați în armata română. Dintre aceștia, 1.119 se găseau pe front, încadrați în unități de luptă și în formațiuni de servicii, ca meseriași în funcții absolut necesare forțelor combatante, 2.850 erau concentrați în detașamente de lucru din zona interioară, 1.000 în cinci batalioane de lucru pentru refacerea și întreținerea căilor ferate și a drumurilor, iar 450 în batalioane de drumuri. Întrucât în perioada deportării, în unele județe, numărul germanilor dispăruți sporea vertiginos, la 18 ianuarie 1945, Ministerul Afacerilor Interne a introdus, prin *ordinul* nr. 21619, un control riguros al deplasării germanilor dintr-o localitate în alta; aceasta era permisă numai cu certificate de călătorie eliberate de organele polițienești și ale jandarmeriei locale, care trebuiau și să țină persoanele respective sub supraveghere discretă. În ziua de 19 ianuarie 1945 colonelul Alexeev, din cadrul N.K.V.D., a convocat – la sediul Comandamentului sovietic – pe comandantul Detașamentelor de lucru Căi Ferate, cerându-i să predea delegaților sovietici, la prezentarea acestora la sediile detașamentelor, pe toți ofițerii, subofițerii și soldații încadrați în ele, cu excepția celor de la detașamentele nr. 62 Șercaia, nr. 60, 65 și 67 din Câmpia Turzii, astfel că în zilele următoare germanii din majoritatea unităților de lucru ale armatei au fost deportați în U.R.S.S.⁸³.

În *ordinul* nr. 54934 din 24 februarie 1945 al Inspectoratului General al Jandarmeriei erau prevăzute următoarele *excepții*: muncitorii din fabrici, a căror ridicare sau scutire trebuia hotărâtă de către o comisie compusă din comandantul legiunii, șeful poliției din orașul de reședință, delegatul întreprinderii respective și delegatul sindicatului muncitorilor din întreprindere, ultimul cu vot consultativ. Românele măritate cu germani, etnicele germane măritate cu români, călugării și călugărițele, germanii apatrizi din Vechiul Regat veniți în țară înainte de 1916, care au adus în România capitaluri mari, întemeind industrii sau case de comerț ce au produs venituri însemnate pentru țară, cei exceptați prin tabelele solicitate organelor de ordine publică din județe de Ministerul Afacerilor Interne și aprobat de vicepreședintele Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, generalul Vinogradov, și femeile cu copii mai mici de 1 an erau de asemenea scutiți de prestarea muncii obligatorii. Fiecare detașament trebuia să aibă 1.000 de bărbați și 50 de femei, acestea din

⁸⁰ Dumitru Șandru, Etnicii germani și detașamentele de muncă forțată din România. 1944-1946, *Arhivele Totalitarismului* (în continuare *Atot*), București, III, 1, (1995), 26.

⁸¹ *Ibidem*, 29.

⁸² DJCSAN, *fond Prefectura județului Caraș – Administrația județului (1926-1949)*, d. 31/1944, f. 59-60, 62.

⁸³ Dumitru Șandru, *op. cit.*, 27-28.

urmă fiind încadrate în ele cu sarcina de a se ocupa de prepararea hranei, de întreținerea și de spălarea lenjeriei, etc. Pentru repartizarea plutoanelor necesare unităților de muncă obligatorie ce erau propuse a se crea, Ministerul Afacerilor Interne intervenise deja la Ministerul de Război. Germanii strânși în vederea formării detașamentelor se hrăneau pe cont propriu până în momentul în care primeau ordinele de la Serviciul Lagărelor pentru repartizarea lor la muncă. De la această dată întreținerea și cazarea lor intrau în sarcina instituțiilor sau întreprinderilor pentru care ar fi lucrat⁸⁴.

La câteva zile de la primirea ordinului nr. A 192, Ministerul Afacerilor Interne a dat dispoziții Direcției Generale a Poliției, Prefecturii Poliției Capitalei și Inspectoratului General al Jandarmeriei, cu *ordinul* nr. 15458 din 25 februarie 1945, să mobilizeze pentru muncă pe teritoriul României pe cetățenii români de origine germană, pe cei din mediul rural prin organele jandarmeriei, iar pe cei din mediul urban prin organele polițienești. Organizarea pe batalioane sau pe colonii de muncă a fost încredințată Comandamentului General al Teritoriului, care acționa, la nivelul județelor, prin Cercurile Teritoriale. Poliției și Jandarmeriei le-au fost cerute tabele cu toate persoanele mobilizabile – bărbați în vârstă de la 17 la 45 de ani și femei între 18 și 30 de ani – ce trebuiau înaintate cercurilor teritoriale respective, în vederea organizării batalioanelor. Comandamentul General al Teritoriului, de pe lângă Marele Stat Major, a dat dispoziții cercurilor teritoriale județene, cu *ordinul* nr. 79842, din 28 februarie 1945, să încadreze pe bărbații mobilizabili în vârstă de 17 - 45 de ani în formațiuni de muncă și să utilizeze detașamentele ce ar fi fost create în țară în vederea executării lucrărilor de căi ferate, drumuri, poduri, etc. Detașamentele erau puse sub controlul direct al Marelui Stat Major. Pentru organizarea unităților de muncă obligatorie compuse din femei de origine germană, Comandamentul General al Teritoriului, din cadrul Marelui Stat Major, a transmis, la 20 martie 1945, cercurilor teritoriale județene, *ordinul* nr. 706033, solicitând ca aceste unități, alcătuite din femeile ce erau predate cercurilor teritoriale de către organele polițienești și de jandarmerie, să fie puse, prin prefecturile de județe, la dispoziția autorităților de stat care aveau nevoie de întrebuintărea lor la diferite munci. Unitățile, cu efective de 50-100 de femei, trebuiau utilizate la lucrări de căi ferate, la întrețineri de drumuri, în spitale, în fabrici, la lucrul câmpului, etc. Durata

zilei de muncă era stabilită la 8-10 ore, cu plata la prețul zilei, din care se reținea costul hranei și al cazării. Constituirea unor asemenea formațiuni de lucru, compuse în exclusivitate din femei, nu este atestată, însă, de nici un izvor documentar⁸⁵. Planul mobilizării etnicilor germane din județele Caraș și Severin cădea în atribuțiile Cercului 7 Teritorial⁸⁶. De pildă, numai în luna aprilie 1945, organele polițienești din Oravița și Reșița au predat Cercului Teritorial Caraș un număr de 4 germani (3 bărbați și o femeie)⁸⁷.

Într-o *adresă* a Poliției de Reședință Oravița – Biroul Poliției de Siguranță către Prefectura județului Caraș, din 13 iunie 1945, erau precizate alte *excepții* de la mobilizare pentru lucrul de folos obștesc în interiorul țării: germanele căsătorite cu evrei; germanele căsătorite cu sârbi, care au făcut parte din Grupul Slav; germanii căsătoriți cu evreice⁸⁸. Tot în cursul lunii iunie 1945, în comuna Anina s-a înființat un lagăr de muncă, în care au fost internați germanii din județ care au părăsit țara (împreună cu trupele germane în retragere – *n.n.*) și s-au întors, “spre a fi puși la muncă în minele de cărbuni”⁸⁹. O nouă *adresă*, trimisă de Ministerul Afacerilor Interne – Serviciul Lagărelor Prefecturii județului Severin, la data de 10 august 1945, preciza faptul că nu se aprobau – sub nici o formă – concedii pentru cetățenii români de origine etnică germană, internați la muncă obligatorie⁹⁰. Deși au fost consemnați 1.353 de foști membri G.E.G., dintr-un total de 6.408 etnici germani⁹¹, în anul 1945 au fost internați numai 19 germani – de pe raza județului Severin – în lagărul de la Târgu Jiu, iar 2 au fost exceptați din motive de sănătate; numărul foarte scăzut de etnici germani internați se datora deportărilor masive și faptului că majoritatea etnicilor germani din zonă erau considerați “pașnici, fără a prezenta un pericol pentru siguranța statului”⁹².

La începutul anului 1946, un număr de 29 de femei, cu vârste cuprinse între 18-28 ani, dintre care 4 căsătorite, de origine etnică variată (11 germane, 6 cehoalice, 10 slovace, o poloneză și o româncă) și 43 de bărbați, cu etatea de 18 - 45 ani, toți etnici germani, de pe cuprinsul județului

⁸⁵ *Ibidem*, 27.

⁸⁶ DJCSAN, *fond Prefectura județului Caraș – Administrația județului (1926-1949)*, d. 32/1945, f. 42.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 46-47.

⁸⁸ *Ibidem*, f. 18.

⁸⁹ *Ibidem*, d. 36/1945, f. 12.

⁹⁰ DJTAN, *fond Prefectura județului Severin*, d. 1/1945, f. nenumărată.

⁹¹ *Idem*, *fond Legiunea de Jandarmi Severin*, d. 65/1946, f. 120.

⁹² *Ibidem*, d. 66/1945, f. 3.

⁸⁴ *Ibidem*, 31.

Caraș, au fost încadrați în Detașamentul de muncă U.D.R. Anina⁹³. În primul semestru al aceluiași an, 29 de femei germane (Darova – 14, Sălbăgel – 7, Petroasa Mare – 6, Boldur – 1, Jena – 1) din județul Severin au fost repartizate – pentru muncă obligatorie – la Spitalul de Stat din Lugoj⁹⁴, iar, în baza *ordinului* Inspectoratului General al Jandarmeriei nr. 34766 (27 iunie 1946), 30 de etnici germani severineni (Darova – 7, Ferdinand – 5, Petroasa Mare – 3, Sălbăgelul Nou – 3, Nădrag – 3, Știuca – 3, Bethausen – 2, Cireșa – 1, Brebul Nou – 1, Voislova – 1 și Rusca Montană – 1), cu diverse meserii (12 agricultori, 4 laminatori, 2 funcționari particulari, 2 mecanici, 1 subinginer, 1 zidar, 1 fierar, 1 tinichigiu, etc.), au fost trimiși – pentru muncă obligatorie – la Primăria municipiului Galați⁹⁵. Exemplele sunt numeroase în acest sens, dar ne-am oprit asupra celor mai semnificative.

Acțiunea de ridicare și deportare a etnicilor germani din România s-a făcut începând cu luna ianuarie 1945. În total, din România, Ungaria și Iugoslavia au fost deportați în U.R.S.S. circa 165.000 de germani. Cei mai mulți dintre ei au rămas vreme de cinci ani în peste 200 de lagăre de muncă din Donbass, Caucaz și Ural. Împreună, însă, cu deportații din răsăritul Germaniei se ajunge la o cifră ce depășește o jumătate de milion⁹⁶.

La 6 ianuarie 1945 Comisia Aliată trimite *ordinul* nr. 031 către Consiliul de Miniștri privind mobilizarea pentru lucru a locuitorilor germani. În ordin se specifică faptul că, în perioada 10-20 ianuarie 1945, urmează să fie mobilizați la muncă toți cei apti, indiferent de cetățenia lor. Femeile care au copii sub 1 an urmau a fi exceptate. Cei mobilizați trebuiau să aibă asupra lor îmbrăcăminte de iarnă, bocanci, cămăși, lenjerie de pat, cuțit și furculiță, obiecte sanitare, hrană pentru 15 zile, greutatea acestora nedepășind 20 de kg. Cei mobilizați vor avea dreptul să scrie sau să primească scrisori sau colete poștale. Cei care nu se vor supune, ca și familiile lor sau cei care-i vor ajuta să se sustragă deportărilor vor fi aspru sancționați. Începând cu 3 ianuarie 1945 a sosit – în fiecare reședință de județ – un ofițer sovietic, pentru coordonarea operației de adunare a celor internați. Poliția și autoritățile de stat trebuiau să dea tot concursul solicitat. Cei concentrați au fost duși la niște locuri de adunare, iar hrana a fost asigurată 2-6 zile de autoritățile române. Locurile de adunare erau situate neapărat lângă o stație de

cale ferată. La 8 ianuarie, Direcția Poliției de Siguranță dă *ordinul telegrafic* nr. 32974 către Inspectoratele regionale în care sunt precizate următoarele categorii de *exceptați*: femei căsătorite cu români, copii rezultați din tată român și mamă minoritară, incapabili de muncă, infirmi și bolnavi complet netransportabili, soțiile de origine etnică română. Se ridicau minoritari înscrși în partidele de stânga, specialiști din întreprinderi de stat, copii rezultați din căsătoria între un tată minoritar și mamă româncă. De asemenea, convoaiele celor internați se organizau de către poliția din zonele respective. La 10 ianuarie 1945 un *ordin telefonic*, nr. 33224, tot către Inspectoratele regionale, arăta că mobilizarea se face după planurile întocmite ulterior și la termenele stabilite de delegatul Comisiei Aliate. Mobilizarea se făcea sub conducere românească, și sub controlul sovietic. În cazul întreprinderilor se va decide, de către un delegat al fiecărei fabrici, care dintre muncitori vor fi exceptați în raport cu necesitățile de lucru. Vor fi exceptate călugărițele, cu excepția surorilor de caritate, germanii apatridi veniți în țară înainte de 1916 și care au legătură cu familii românești sau cei care au produs venituri mari pentru țară⁹⁷.

În ziua de 13 ianuarie 1945 – când arestările deja începuseră la București și Brașov – guvernul Rădescu a înaintat o *notă de protest* Comisiei Aliate de Control din România, personal vicepreședintelui acesteia, generalul Vinogradov. Principalele *argumente* invocate au fost: 1) convenția de armistițiu nu cuprindea nici o prevedere referitoare la deportări sau muncă forțată; 2) deportările vor avea grave consecințe economice, întrucât întregi ramuri industriale vor fi paralizate; 3) ar fi trebuit luată în considerare situația femeilor rămase la casele lor și a copiilor, adică și aspectul umanitar al problemei. Desigur, nota trimisă de guvernul român nu a avut nici un efect⁹⁸.

La 18 ianuarie 1945 este dat publicității *comunicatul* Președinției Consiliului de Miniștri, în care se arată următoarele: se aduce la cunoștința populației de origine etnică germană, că vor fi ridicați din ordinul Înaltului Comandament sovietic, pentru a fi duși în locurile unde se simte nevoie de brațe de muncă. Se vor ridica următoarele categorii de cetățeni: bărbați de la 17-45 de ani și femeile între 18-30 de ani, în afară de cele care au copii sub un an. După ce ajung la locul de destinație, familiile vor fi înștiințate și autorizate să scrie și să le trimită pachete. Ridicarea are un caracter provizoriu, întrucât este dată de nevoile de muncă pentru necesitățile războiului.

⁹³ DJCSAN, *fond Consiliul Popular al orașului Anina (1885-1950)*, d. 51/1944, f. 207, 209.

⁹⁴ DJTAN, *fond Legiunea de Jandarmi Severin*, d. 100/1946, f. 12.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 99.

⁹⁶ Dumitru Hâncu, *Drame postbelice. Deportarea germanilor din sud - estul Europei*, *Malst*, București, anul XXXIII. (1999), nr. 12 (393), 57.

⁹⁷ Dorin Dărăban, *Acțiunea și cauzele deportării etnicilor germani din România*, *Sargeția*, Deva, XXVI/2, (1995-1996), 630.

⁹⁸ Dumitru Hâncu, *op. cit.*, 58.

Trei săptămâni mai târziu, la 9 februarie 1945 este dat publicității un nou *comunicat*, în care se arată următoarele: se răspândesc tot felul de versiuni de către indivizi interesați, care au găsit – cu acest prilej – un mijloc de afaceri necinstite. Nu s-a schimbat nimic din precedentul comunicat. Nu este vorba de o nouă ridicare, lumea să stea liniștită. Toți cei care răspândesc știri alarmante sau pretind că au posibilitatea să facă intervenții în scop de exceptare a unora din cei care sunt în categoria celor care urmează să fie ridicați nu sunt decât indivizi necinstiți care caută să extorcheze pe cei naivi. Să nu li se dea crezare și să se ceară arestarea lor⁹⁹.

La 12 aprilie 1945 ministrul Afacerilor Interne dă *ordinul circular nr. 278*, în care se cere verificarea germanilor exceptați de la deportare. Astfel, au mai fost exceptați – de la ridicare – și preoții, călugării, ofițerii, subofițerii, maștrii, trupa-activi sau în rezervă-aflați sub arme. Toți cei care au fost descoperiți că au scăpat prin fraudă sau abuz au fost predați Cercurilor teritoriale, pentru a fi încadrați în batalioanele de muncă din interiorul țării. Vinovații pentru exceptările neregulate au fost arestați și deferiți justiției.

Acțiunea de deportare a început la București în 10 ianuarie 1945, Brașov – 11 ianuarie, Sibiu – 12 ianuarie, Timișoara – 13 ianuarie, Brăila – 3 februarie ș.a. Asupra numărului celor deportați planează încă multe incertitudini datorită faptului că lipsește numărul exact al celor morți în lagăre, cei neidentificați în arhive, cei emigrați în Germania sau morți acasă și care nu au avut sau nu au mai rămas urmași și, în final, cei care intră în coeficientul inerent de pierdere a informației, atât de frecventă în istorie. De asemenea, în unele cazuri, nu s-au putut reconstitui date legate de perioada de detenție, datorită lipsei documentelor sau mărturiilor participanților. Astfel, la 15 august 1949, Institutul Național de Statistică stabilește numărul celor deportați la 7.014, Direcția Siguranței Publice – la 19 februarie 1945 – stabilește numărul lor la 64.419, Hanelore Baier – în cartea sa – estimează la 70.000 numărul celor deportați. Alți cercetători situează numărul lor la 85.000 de persoane. Comisia Română a prevăzut, potrivit criteriilor Comisiei Aliate, un număr de 41.300 de persoane care se încadrează în aceste limite. La 12 noiembrie 1949, un raport al Direcției Siguranței Naționale a stabilit că 46.540 de persoane au fost deportate, din care 1.200 au decedat în lagăre, 40.000 s-au reîntors acasă, 5.000 au rămas definitiv în Germania. Complexitatea acțiunii de deportare a făcut ca numărul celor deportați să nu poată fi stabilit niciodată cu precizie¹⁰⁰.

Șvabii bănățeni se simțeau amenințați de prezența trupelor sovietice în zonă și erau conștienți de presiunile exercitate de Moscova asupra autorităților românești. În consecință, au recurs la măsuri desperate, negându-și chiar originea etnică. Astfel, într-un *comunicat*, emis la 4 decembrie 1944, Consulatul Franței la Timișoara semnală faptul că “în ultimul timp, șvabii din Banat se prezintă Consulatului (francez – *n.n.*) sau fac intervenții indirecte, pentru a obține certificate de origine etnică franceză”, mizând pe <rădăcinile> lor franceze, însă refuza – pe un ton categoric – să elibereze asemenea certificate, din mai multe motive: “majoritatea au fost germanizați; nu se poate ști motivul venirii acestor francezi în Banat (colonizare simplă, dezertare din armată, fuga din fața legilor, etc.); astfel de certificate ar echivala cu certificate de bună purtare și scutirea interesaiților de la toate urmările și consecințele comportamentului lor anterior”¹⁰¹.

În preziua ridicării germanilor în scopul deportării, Mihai Dalea, noul secretar județean (Caraș – *n.n.*) al P.C.R., le aduce antifasciștilor germani, adunați la Casa Muncitorească din Reșița – mulți dintre ei scăpați abia de câteva luni din pușcărie – o *indicație* a Comitetului Central al P.C.R. Aceasta suna cam așa: “Mergeți! Cu toții. Și primii, voi veți merge. Dincolo să le spuneți apoi celorlalți: Priviți! Asta am făcut-o noi! Ceea ce am distrus, tot noi trebuie să reconstruim. Acum”¹⁰².

Conform unor *statistici*, în primele zile ale lunii ianuarie 1945 un număr de 538 de șvabi din Banatul montan, la care s-au alăturat – în scurt timp – mulți alții, au fost deportați în Uniunea Sovietică, în următoarele *localități*: Berezovsk, Belaia Kalitva, Bulovinka, Celeabinsk, Cistakova, Djerjinsk, Dneprojinsk, Dnepropetrovsk, Dokuceaevsk, Elenovka, Enachevo, Frunze, Gorlovka, Hatepetovka, Irmino, Iss, Iunkom, Kadevka, Kapitalnaia, Kopesk, Krasnoarmeisk, Krasnodar, Lenino, Makeevka, Nicolaev, Odesa, Pavlovskaiia, Petrov Val, Plast, Romanka, Rostov, Sceglovka, Stalino, Sverdlovsk, Ufalei, Valkovo, Volodarka, Vorosilovgrad și Zaporoje¹⁰³.

Merită prezentate câteva date de *recensământ* privind germanii din Banatul montan¹⁰⁴:

⁹⁹ DJCSAN, *fond Prefectura județului Caraș*, d. 34/1944, f. 1.

¹⁰² Georg Hromadka, *op. cit.*, 120.

¹⁰³ *Russland – Deportierte erinnern sich (Schicksale Volksdeutscher aus Rumänien. 1945-1956)*, Bukarest, Verlag der Zeitung “Neuer Weg”, (1992), 94-101; *Echo der Vortragsreihe*, Reșița, anul XVI, nr. 1 (181), (2005), 1. (traducere Lucian Epure, căruia îi mulțumim pe această cale pentru sprijinul acordat).

¹⁰⁴ Erwin Josef Țigla (coord.), *op. cit.*, 75.

⁹⁹ Dorin Dărăban, *op. cit.*, 629.

¹⁰⁰ *Ibidem*, 630-632.

Recensăminte

<i>Localitatea</i>	<i>Județul</i>	<i>1930</i>	<i>1966</i>	<i>1992</i>	<i>2002*</i>
<i>Anina</i>	<i>Caraș-Severin</i>	5562	556	579	763
<i>Băile Herculane</i>	<i>Caraș-Severin</i>	88	43	55	28
<i>Berzovia</i>	<i>Caraș-Severin</i>	122	94	76	84
<i>Bocșa</i>	<i>Caraș-Severin</i>	1591	1529	1011	432
<i>Bozovici</i>	<i>Caraș-Severin</i>	173	45	34	13
<i>Brebu Nou</i>	<i>Caraș-Severin</i>	1041	830	10	34
<i>Brezon</i>	<i>Caraș-Severin</i>	272	158	29	22
<i>Caransebeș</i>	<i>Caraș-Severin</i>	2083	1710	1180	530
<i>Carașova</i>	<i>Caraș-Severin</i>	153	23	15	16
<i>Ciclova Montană</i>	<i>Caraș-Severin</i>	62	15	10	v. <i>Oravița</i>
<i>Dognecea</i>	<i>Caraș-Severin</i>	706	371	213	131
<i>Doman</i>	<i>Caraș-Severin</i>	320	123	79	v. <i>Reșița</i>
<i>Drobeta Turnu Severin</i>	<i>Mehedinți</i>	714	102	94	70
<i>Gărâna</i>	<i>Caraș-Severin</i>	1124	779	109	v. <i>Brebu Nou</i>
<i>Lindelfeld</i>	<i>Caraș-Severin</i>	314	178	1	v. <i>Buchin</i>
<i>Măureni</i>	<i>Caraș-Severin</i>	2015	1271	126	66
<i>Mehadia</i>	<i>Caraș-Severin</i>	132	28	20	13
<i>Moldova Nouă</i>	<i>Caraș-Severin</i>	198	61	22	33
<i>Oravița</i>	<i>Caraș-Severin</i>	2085	602	275	222
<i>Orșova</i>	<i>Mehedinți</i>	1516	417	260	159
<i>Oțelu Roșu</i>	<i>Caraș-Severin</i>	647	864	841	476
<i>Reșița</i>	<i>Caraș-Severin</i>	10637	9846	5045	2696

<i>Rusca Montană</i>	<i>Caraș-Severin</i>	555	179	104	80
<i>Ruschița</i>	<i>Caraș-Severin</i>	la <i>Rusca M.</i>	34	46	v. <i>Rusca M.</i>
<i>Sadova Veche</i>	<i>Caraș-Severin</i>	570	522	170	v. <i>Slatina T.</i>
<i>Sasca Montană</i>	<i>Caraș-Severin</i>	257	59	18	12
<i>Secu</i>	<i>Caraș-Severin</i>	453	319	175	v. <i>Reșița</i>
<i>Slatina Timiș</i>	<i>Caraș-Severin</i>	107	30	19	76
<i>Steierdorf</i>	<i>Caraș-Severin</i>	la <i>Anina</i>	1586	853	v. <i>Anina</i>
<i>Teregova</i>	<i>Caraș-Severin</i>	144	39	11	2
<i>Tirol</i>	<i>Caraș-Severin</i>	897	654	222	120
<i>Topleț</i>	<i>Caraș-Severin</i>	125	38	15	15
<i>Văliug</i>	<i>Caraș-Severin</i>	571	237	109	80

* Pentru anul 2002, datele nu sunt la nivel de localitate, ci la nivel de unitate administrativă (municipiu, oraș, comună).

Corelând datele recensămintelor din anii 1930, 1966, 1992 și 2002 cu informațiile despre numărul victimelor deportărilor din actualul județ Caraș-Severin, deducem dimensiunile dramei trăite de minoritatea germană din acest areal geografic în anii 1945-1950. Desigur, cifrele diferă, în funcție de sursele informărilor, presupunându-se că numărul victimelor ar fi mult mai mare¹⁰⁵:

Numărul victimelor deportate din județul Caraș-Severin

<i>Localitatea natală</i>	<i>Morți pe drum spre locul deportării</i>	<i>Morți în drum spre casă</i>	<i>Morți după întoarcere</i>	<i>Total</i>
<i>Reșița</i>	222	16	222	460
<i>Gărăna</i>	34	-	-	34
<i>Steierdorf-Anina</i>	33	-	1	34
<i>Brebu Nou</i>	26	1	5	32
<i>Caransebeș</i>	30	-	2	32
<i>Oțelu Roșu</i>	26	2	-	28
<i>Văliug</i>	22	-	-	22
<i>Tirol</i>	13	-	-	13
<i>Oravița</i>	12	-	1	13
<i>Secul</i>	10	-	2	12

¹⁰⁵ *Banater Berglanddeutsche*, München-Viena, anul 22, nr. 126, ianuarie-februarie, (2006), 7.

<i>Bocșa Montană</i>	7	1	1	9
<i>Găvojdia</i>	7	-	-	7
<i>Sasca</i>	6	-	1	7
<i>Ocna de Fier</i>	5	-	-	5
<i>Brezon</i>	5	-	-	5
<i>Nădrag</i>	4	1	-	5
<i>Sadova Veche</i>	4	-	-	4
<i>Doman</i>	3	-	1	4
<i>Bozovici</i>	2	-	-	2
<i>Lindenfeld</i>	2	-	-	2
<i>Rusca Montană</i>	2	-	-	2
<i>Fizeș</i>	1	-	-	1
<i>Făget</i>	1	-	-	1
<i>Dognecea</i>	1	-	-	1
<i>Lupac</i>	1	-	-	1
<i>Total Banatul Montan</i>	479	21	236	736
<i>Măureni</i>	62	3	1	66
<i>Total Caraș-Severin</i>	541	24	237	802

Din cei 7.000 de etnici germani deportați în U.R.S.S., la începutul anului 2006, în județul Caraș-Severin mai trăiau doar 240. Iată ce relatează Ana Scholtz, deportată în perioada 1945-1949: “Îmi amintesc până și ziua în care ne-au luat. Era o zi foarte geroasă, de 16 ianuarie. Ne-au adunat în fața clădirii unde în prezent este Cinematograful Cultural (din Reșița – n.n.). Eram aproape un copil, aveam doar 19 ani. În urmă a trebuit să o las pe mama singură, fără nici un ajutor. Drumul până acolo l-am parcurs în vagoane neîncălzite, fără condiții minime de igienă. În Ilionovka, localitatea unde m-au deportat, viața era dură. Abia aveam ce mânca. În cei cinci ani pe care i-am petrecut departe de casă am muncit în construcții, muncă grea pentru o femeie”¹⁰⁶.

Efectele deportării germanilor din Banatul montan asupra industriei locale sunt descrise în *nota telefonică* a Prefecturii județului Caraș către Președinția Consiliului de Miniștri din 21 ianuarie 1945: “Uzinele U.D.R. din Reșița și Anina se găesc în agonie: muncitorii germani au fost ridicăți pentru deportare, lucrările importante din uzine au încetat, toate articolele alimentare de primă necesitate și bunurile aduse din Transnistria sunt în curs de ridicare,

lăsându-se efectivul Uzinelor în situația de alimentare foarte dificilă... Rugăm dați dispoziții imediate pentru trimiterea – în teren – a unei delegații internaționale de control pentru constatarea situației și luarea de măsuri imediate pentru completarea golurilor de toate categoriile și pentru completarea articolelor de alimentație necesare în locul celor ce se ridică; astfel, lucrările de satisfacere a comenzilor pentru armata aliată sovietică și alte lucrări nu se pot efectua, iar comoara industrială U.D.R. (română și interaliată), în mod fatal, se distruge”¹⁰⁷.

Merită menționat și numărul supraviețuitorilor acțiunii de deportare din diferite localități de pe cuprinsul actualului județ Caraș-Severin, așa cum rezultă din datele strânse de Forumul Democrat German, după anul 1989: Bocșa (Bokschan) – 64 deportați (1994), 30 deportați (1999), 25 deportați (2002); Caransebeș (Karansebesch) – 103 deportați (1994), 41 deportați (1999), 35 deportați (2002); Dognecea (Dognatschka) – 15 deportați (1990); 12 deportați (1999); 12 deportați (2002); Măureni (Moritzfeld) – 13 deportați (1994), 6 deportați (1999), 6 deportați (2002); Oravița (Orawitza) – 6 deportați (2002); Oțelu Roșu (Ferdinandsberg) – 49 deportați (1990), 23 deportați (1999), 12

¹⁰⁶ *Timpul*, Reșița, anul XVII, nr. 4602 (016), vineri, 20 ianuarie, (2006), 3.

¹⁰⁷ DJCSAN, *fond Prefectura județului Caraș – Administrația județului (1926-1949)*, d. 36/1945, f. 8.

deportați (2002); Reșița (Reschitza) – 286 deportați (1994), 200 deportați (1999), 147 deportați (2002); Rusca Montană (Russberg) – 16 deportați, dintre care 9 în Rusca Montană și 7 în Ruschița (1990), 6 deportați, dintre care 4 în Rusca Montană și 2 în Ruschița (1999); Steierdorf/ Anina – 39 deportați (1999), 27 deportați (2002) ș.a.m.d.¹⁰⁸.

Germanii, colonizați în mare parte în sec. al XVIII-lea, cu un aport economic evident în privința regularizării râurilor, impactului asupra agriculturii (ferme-model), minieritului, siderurgiei, etc., au fost considerați – mult timp – un factor de stabilitate în Banat, și datorită spiritului de toleranță evidențiat în raporturile cu celelalte etnii din zonă. Deși au devenit principala minoritate a provinciei la sfârșitul secolului al XIX-lea, nu a fost consemnată o majoritate absolută a germanilor în nici un comitat bănățean. Susținători ai Marii Uniri, șvabii bănățeni vor fi influențați, tot mai mult, de mișcarea național-socialistă condusă de Fritz Fabritius, începând din anii '30 ai secolului XX. Integrarea lor, în mare parte, în Grupul Etnic German, recrutarea – în masă – pentru organizația *Todt* și pentru trupele SS, precum și adoptarea lozincii privind constituirea DONAULAND - ului, lansată de cel de-al Treilea Reich, la care se adăugau o serie de alți factori (pierderea războiului de către Germania nazistă, îndeplinirea prevederilor Convenției de Armistițiu de către guvernul român, ocupația militară sovietică, etc.) au determinat multiple măsuri punitive la adresa șvabilor bănățeni: arestarea și condamnarea unor membri marcanți ai G.E.G. – ului, disponibilizarea tuturor funcționarilor din administrația locală, rechiziționarea bunurilor imobile, a firmelor industriale și comerciale “inamice” (cu precădere cele germane), internarea în lagăre de muncă forțată de pe cuprinsul României, deportarea în Uniunea Sovietică. Ultima măsură amintită a generat o agitație colectivă: etnicii germani au încercat să părăsească țara pe ascuns sau să obțină certificate de naționalitate (franceză, cehoslovacă, etc.), negându-și chiar originea etnică, iar colportajul a atins dimensiuni paroxistice.

ASPECTS CONCERNING THE SITUATION OF THE GERMAN MINORITIES FROM CARAS AND SEVERIN DISTRICTS BETWEEN 1944-1948

Summary

The Germans were colonized in the XVIII century and had an obvious economic advantage in agriculture, rivers regulation and mining, they were long time considered a factor of stability in Banat, and because of their tolerance with the other populations. Though, they become the main minority of Banat, at the end of the XIX century, they were not seen as a majority in no place of Banat. Schwaben, great supporters of the unification, they will be strongly influenced by the national-socialist movement lead by Fritz Fabritius, from the third decade of the XX century. Their integration in the German Ethnic Group, their incorporation for organising the SS troops and *Todt*, and adopting the motto concerning the founding of DONAULAND, launched by the Third Reich. A series of other factors were added, as: losing the war by the Nazi Germany, fulfilling the conditions of the Convention of Armistice by the Romanian government, the soviet occupation, etc. These factors have determined multiple measurements of punishment for the Schwaben in Banat: arresting and condemning some well-known members of GEG, eliminating all the workers from the local administration, taking by force all the immobile goods, industrial factories of the “enemy”, especially German, putting in prisons for forced work from Romania, deportation in the Soviet Union. The last one determined a collective revolt: the Germans tried to leave the country without notice or to obtain documents which would certify their French or Czechoslovakian nationality, even denying their ethnic origins.

¹⁰⁸ Erwin Josef Țigla (coord.), *op. cit.*, 80-85, 88, 90-91, 93.

